

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Eliška Lysáková

*Otevřenost klientů Charit vůči spirituálně
orientovaným komponentám jejich služeb*

Bakalářská práce

vedoucí práce: ThLic. Jakub Doležel, Th.D.

2019

Čestné prohlášení

„Prohlašuji, že jsem práci vypracoval/a samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedl/a v seznamu literatury.“

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu ThLic. Jakubu Doleželovi, Th.D. za vstřícný přístup a cenné rady při vedení mé odborné práce. Dále bych chtěla poděkovat Charitě Slavičín, Charitě Valašské Klobouky, jejich ředitelům a pracovníkům, kteří mi umožnili výzkum a vypomáhali se sběrem dat.

OBSAH

Úvod.....	6
1 Role spirituality v sociální práci	7
1.1 Vymezení pojmů	7
1.2 Diskurz spirituality v zahraničí	8
1.3 Téma spirituality v českém prostředí	9
1.3.1 Vzdělání pracovníků v oblasti spirituality	10
1.3.2 Krátký výzkum v časopise Sociální práce/Sociálna práca	11
1.4 Spiritualita a sociální práce v etické perspektivě	13
1.4.1 Holistické posouzení životní situace klienta	13
1.4.2 Vztah k profesi	14
1.4.3 Definice sociální práce	14
1.4.4 Křesťansko-etické pojetí	16
2 Spirituální potřeby klienta a volba sociální služby	17
3 Charity	19
3.1 Postavení a charakteristika Charity na trhu poskytovatelů služeb	19
3.2 Charity mikroregionu jižní Valašsko	21
3.2.1 Vymezení pojmu mikroregion jižní Valašsko	21
3.2.2 Stanovisko lokálních Charit vůči diskurzu spirituality	21
3.2.3 Pečovatelská služba a spiritualita	22
4 Výzkumná část.....	24
4.1 Formulace výzkumných cílů	24
4.2 Použité metody	25
4.2.1 První část dotazníku	25
4.2.2 Druhá část dotazníku	27
4.3 Popis výzkumného souboru	28
4.4 Analýza dat.....	29

4.5	Prezentace a interpretace výsledků	30
4.6	Diskuse.....	45
	Závěr	48
	Seznam použitých zdrojů.....	49
	Přílohy.....	53

ÚVOD

Spiritualita může hrát v životě mnohých lidí významnou roli. Sociální práce, jakožto významný obor v rámci pomáhajících profesí, by měla nejen v přáních klientů, ale také v impulsech pramenících z etických kodexů a rozličných výzkumů, spatřovat určité závazky, které vybízejí k angažmá při rozvoji tohoto diskurzu a jeho vnášení do praxe. Tím by tato profese mohla přispívat k efektivnější pomoci klientovi a celkové harmonii jeho osobnosti.

V praxi charitních služeb mikroregionu jižní Valašsko, jejichž klienti vykazují poměrně výrazný vztah k Bohu a přikládají mu významnou roli, je možné zaznamenat inklinaci k zapojování své vlastní spirituality do praxe, i když ne zcela jednoznačným způsobem. Míra akceptování jednotlivých komponent se mírně liší podle jejich charakteru. Je proto nezbytné, aby pracovníci byli schopni citlivě přistupovat ke klientově spirituální jedinečnosti a nacházeli tak společná východiska na cestě ke klientovým niterním přáním a potřebám.

Teoretická část práce se nejprve věnuje konkrétním momentům, kdy diskurz spirituality nabývá svého opodstatnění v sociální práci. Následně se pozornost přesouvá k možnostem klienta při volbě sociální služby s ohledem na jeho spirituální potřeby. Poté se práce zaměřuje na charakter Charity a jejím stanoviskům vůči spiritualitě.

Naplněním cíle práce se zabývá výzkumná část, která prezentuje výsledky šetření uskutečněného kvantitativní výzkumnou metodou. Konstrukt dotazníku se skládá ze dvou částí, z nichž jedna se orientuje na cíl práce, jímž je zjistit, do jaké míry uživatelé služeb Charit v mikroregionu jižní Valašsko očekávají zapojení své vlastní spirituality do jim poskytovaných služeb, druhá měří míru spirituality výzkumného souboru. Na konci bude předložena diskuse, v níž jsou zmíněny limity výzkumu a interpretovány výsledky některých odpovědí.

1 ROLE SPIRITUALITY V SOCIÁLNÍ PRÁCI

1.1 Vymezení pojmů

Množství rozdílných názorů a nazírání na *spiritualitu* vede k tomu, že definice tohoto pojmu není jednoznačná (Suchomelová, 2016a, s. 63). Z myšlenek Carolla (dle Kaňák, 2016, s. 75) vyplývá, že každý člověk, ať chce nebo ne, je ve své podstatě spirituální bytostí, neboť hlavní motivy, se kterými se pojem pojí, je hledání smyslu života a snaha nacházet pravý význam životních situací. Tyto otázky jsou blízké bezpochyby všem lidem.

Poznatek z praxe lékařky Svatošové (2012, s. 23) poukazuje na fakt, že spiritualita není tabu ani pro lidi bez vyznání. U nevěřících pacientů, na rozdíl od těch věřících, kteří si obvykle umí lépe poradit se svými spirituálními potřebami, zaznamenává nutnost řešit svou spiritualitu, a to především v záležitostech týkajících se smyslu života a odpuštění, jež jsou na sklonku života aktuální.

Říčan a Janošová (2016, s. 8) míní, že spiritualita je něčím, co nás přesahuje, něčím, co je skryto uvnitř našeho srdce, v hloubi naší duše. Je to něco, co je spojeno s našimi životními cíli, smyslem a skutečnostmi, kterým přikládáme opravdu výjimečný význam. Suchomelová (2016a, s. 65) uvádí *vztahovost* jako součást všech pohledů na spiritualitu, které uvádí ve své práci při snaze vymezit pojem. Vztahy mohou být k sobě samému, ostatním lidem, světu, k vyšším skutečnostem. Atchley (dle Suchomelová, 2016a, s. 63-64) míní, že přesvědčení o existenci vyšší moci může a nemusí být součástí spirituální dimenze člověka.

Není nutné spiritualitu ztotožňovat s křesťanstvím, s nímž nemusí mít nic společného (Sheldrake, 2003, s. 60). Můžeme ji chápat dvěma odlišnými způsoby. Zaprvé buď jako spiritualitu, jež není spojována s náboženstvím nebo zadruhé jako spiritualitu spjatou s vyznáním. V případě, že je vnímána druhým způsobem, můžeme její projevy označit pojmem *religiozita* (Suchomelová, 2016a, s. 63-64). Ta je však součástí spirituality, která je jejím zdrojem a současně religiozitu přesahuje (Canda a Furman, 2010, s. 76-77).

Pro účely této práce je důležité porozumět, co je míněno pojmem *diskurz spirituality*. Abychom jej mohli definovat, je třeba nejprve vědět, co představuje samotný

termín *diskurz*. Podle autorů Foucaulta, Geeho, Jørgensena, Philipse a Sawyera (dle Kaňák, 2016, s. 73-74) jej můžeme obecně definovat jako souhrn poznatků, zásad, myšlenek, které jsou předávány ústní či psanou formou. Přičemž Gee (dle Kaňák, 2016, s. 74) uvádí, že na utváření diskurzů má vliv více faktorů. Tím může být například to, jakým způsobem se autor ztotožňuje s diskurzem a do jaké role se v něm staví. Také místo a čas konstrukce diskurzu, styl chování jedince a forma komunikace, jakým je diskurz předáván, působí na jeho profil.

Použití pojmu diskurz spirituality (dále možné označení jedním slovem diskurz) bude v práci vycházet z pojetí Jana Kaňáka (2016, s. 76), který jej považuje za „...*vnášení spirituálních, či náboženských obsahů do sociální práce*“. Současně však budou brány v potaz i zmíněné obsahy, které jsou do diskurzu vnášeny při jeho vytváření.

V odborné práci jsou slova spiritualita a spirituální libovolně zaměňována za duchovno a duchovní.

1.2 Diskurz spirituality v zahraničí

Součástí práce by mělo být opodstatnění toho, proč by měl sociální pracovník, potažmo pracovník v sociálních službách, věnovat svůj zájem tématu spirituality. Ačkoliv toto zdůvodnění můžeme spatřovat v etických východiscích (kapitola 1.4), je na místě vnést pohled klientů a jejich přání, neboť právě jejich postoje a názory mohou přinášet nové impulsy k rozvoji diskurzu.

Z průzkumů ve Spojených státech uskutečněných PEW Forum on Religion & Public Life (dle Oxhandler a Pergament, 2014, s. 272) vyšlo najevo, že pro většinu (80%) dotazovaných je náboženství nějakým způsobem důležité, z toho větší polovina označila náboženství jako velmi důležité. Z jiné studie (Barber, Bush, Camp, Cully, Jameson, Lomax, Phillips, Stanley, Zeno, 2011) provedené na klientech trpících úzkostí a depresí taktéž vyplývá, že u mnohých hraje spiritualita a náboženství významnou roli. Tento výzkum byl proveden mimo jiné i za účelem zjištění, jak moc jsou klienti otevřeni k zahrnování témat do praxe. Ukázalo se, že zájem o jejich implementaci je velký.

Dalším identifikátorem pozitivního přijetí diskurzu je výsledek průzkumu mezi lidmi s duševním onemocněním. V něm se zjistilo, že 80% dotazovaných praktikuje nábožensky orientované aktivity, které jim pomáhají překonat běžné potíže a frustraci. Je možné, že určité projevy nemoci mohou být v některých případech zmírňovány tím, že tyto aktivity klienti praktikují (Coleman, Malony, Rogers, Tepper, 2001).

Je zřejmé, že ačkoliv význam spirituality a náboženství v životech klientů a implementace těchto komponent do praxe představují dvě odlišné věci, jejich důležitost je pro klienty v obou případech markantní. Přestože v uvedených průzkumech převládá cílová skupina lidí s psychickými onemocněními, je pravděpodobné, že výsledek u jiných cílových skupin by mohl být podobný. Proto by tato fakta měla přilákat pozornost pomáhajících profesí, zejména sociálních pracovníků. Podle Substance Abuse and Mental Health Services Administration (dle Oxhandler a Pargament, 2014) sociální pracovníci představují nejpočetnější skupinu odborníků, kteří pracují s lidmi s duševním onemocněním. Procentuálně se jedná o 45% z celkového počtu personálu.

1.3 Téma spirituality v českém prostředí

Zdá se, že zodpovědět otázku, v jaké kondici je diskurz spirituality na českém území, je opravdu nelehký úkol. Sheldrake (2003, s. 11) uvádí, že už jen samotná diskuze o charakteru spirituality na akademické půdě není ukončená. Shoda však pravděpodobně existuje v koncepci, že spiritualita je oborem, jež proniká do mnohých vědních disciplín.

Nejen díky faktu, že v rozličných oborech má spiritualita zvláštní místo (Suchomelová, 2016a, s. 63), ale také kvůli specifickému pojetí každé lidské bytosti a pozici spirituality v jeho životě, nelze najít jednoznačnou odpověď. Je tedy třeba konkrétně vymezit, v jakém kontextu bude následující kapitola o stavu spirituality v Česku pojednávat. Vzhledem k tématu práce se bude zaměřovat na oblast přístupu k informacím z perspektivy zaměstnanců v sociálních službách s ohledem na jejich vzdělání v oblasti spirituality. To může do jisté míry ovlivňovat klientovu spiritualitu.

1.3.1 Vzdělání pracovníků v oblasti spirituality

V rámci pomáhajících profesí nalzáme mnoho úhlů pohledu na vzdělání a dovednosti pracovníků v diskurzu spirituality. Na jedné straně převládá názor, že pomoc klientovi, jež má problémy spojené se spiritualitou, je možná bez zvláštního vzdělání zaměstnance. Jediným předpokladem hodnotné pomoci je schopnost pracovníka reflektovat svou vlastní spiritualitu, nejlépe s pomocí odborníka (Vojtíšek, Dušek, Motl, 2012, s. 67-68). Také Svatošová (2012, s. 40-41) ze zdravotnického prostředí poukazuje na důležitost porozumění své vlastní spiritualitě při práci s duchovní dimenzí klienta.

Na druhé straně existuje přesvědčení, že je potřeba pracovníky vzdělávat i v této sféře, protože se zvláště v seniorském věku u klientů objevuje zvýšená potřeba pečovat i o spirituální dimenzi. Často ale bývá toto téma z řad pracovníků domovů pro seniory přehlíženo či špatně pochopeno a zúženo pouze na záležitost týkající se náboženství (Suchomelová, 2016, s. 93-106). Ačkoliv se toto mínění vztahuje hlavně na zaměstnance domovů pro seniory, je možné, že v ostatních zařízeních je situace podobná.

V obou případech vyplývá na povrch nárok na pracovníky v pomáhajících profesích. V mysli zaměstnance v sociálních službách by se proto mohla objevit otázka typu: Pokud se chci nebo musím vzdělávat i v tomto směru, kde je možné čerpat adekvátní informace?

Odpovědí by mohl být krátký exkurz do historie. Spiritualita jako součást sociální práce se v literatuře začíná objevovat až na začátku devadesátých let 20. století, a to převážně v periodících. V akademických monografiích je téma zmiňováno spíše v souvislosti s původem sociální práce (Kaňák, 2015, s. 42).

Diskurz mimo jiné není cizí ani ve zdravotnictví či v pastorální teologii. Stejně tak jako v sociální práci, i v těchto oborech literatura nepokrývá kompletně celou problematiku tématu (Doležel, 2017, s. 32-33 [online]). Zde se tedy nabízí možnost inspirovat se a čerpat i z ostatních odvětví, které mají podobné pole působnosti, eventuálně stejný cíl – pomáhat lidem.

1.3.2 Krátký výzkum v časopise Sociální práce/Sociálna práca

Vezmeme-li v potaz výše uvedený fakt, který odkazuje na periodika jako na zdroj potenciálního vzdělání, pro sociálního pracovníka nebo pracovníka v sociálních službách, je jednou z nejadekvátnejších možností časopis Sociální práce/Sociálna práca (dále uváděno pouze jako časopis). Připadá tak v úvahu prozkoumat, jak často se v časopise objevují články, které nějakým způsobem pojednávají o spiritualitě.

K tomuto krátkému výzkumu byla použita metodologie, která byla inspirována principy obsahové analýzy. Na webovém portále časopisu byly do vyhledávače v sekci „archiv čísel“ postupně vkládány sekvence slov jako: spiritualita, spirituální, náboženství, náboženský, duchovní, víra. Díky tomu, že některá čísla vycházejí v angličtině, byly tyto slova vkládána i v anglickém jazyce. Pokud se dané výrazy shodovaly s jedním slovem v názvu nalezeného článku, v jeho abstraktu či v klíčových slovech dané stati, byla tomuto příspěvku věnována pozornost. Sociální práce/Sociálna práca se v elektronické podobě na webovém portále začala archivovat od roku 2002, dřívější ročníky proto nejsou do výzkumu zahrnuty.

Z analýzy článků vyplynulo, že se téma spirituality pomalu začíná rozvíjet i v tomto periodiku. Je tak usuzováno podle frekvence jeho výskytu v časopise. Za 16 let, od roku 2002 do konce roku 2018, bylo elektronicky vydáno 79 čísel, avšak téma spirituality či náboženství se objevilo pouze v 10 z nich. Mezi nimi je překvapivě také jedno celé číslo s názvem Duchovní dimenze sociální práce (Sociální práce/Sociálna práca, 2008 (4)), jež se svým obsahem zcela věnuje duchovním tématům z různých úhlů pohledu laiků, duchovních osob a odborníků.

K tomuto číslu se též vyjadřuje Kaňák (2015, s. 41-42) a uvádí, že by na něj mohlo být potenciálně pohlíženo jako na převrat mezi érou přetrvávání tématu profesionality v sociální práci a obdobím, kdy vzrůstá zájem o duchovno, ačkoliv tento diskurz mnohdy ještě není akceptován.

V kontextu časopisu je možné s tímto tvrzením do jisté míry souhlasit. Zatímco do roku 2008, než bylo vydáno toto „revoluční“ číslo, vyšly 2 články s tematikou spirituality či náboženství, od roku 2009 do 2018 se objevilo 8 příspěvků v 7 číslech. To je nepochybně více, i pokud by se přihlédlo k průměru vydaných článků za rok.

Zmíněné články jsou různorodé, ať už svým tématem, či způsobem, jakým pohlíží na spiritualitu. Některé pojednávají o spiritualitě jen okrajově, v jiných téma dominuje zcela. Pro představu bude uvedeno několik příkladů:

Jurečková (2003, s. 148-151) v komparaci domovů pro seniory v Česku a v Nizozemí v rámci celostního pojetí klienta uvádí aktivity pro seniory v těchto domovech a rozděluje činnosti do kategorií podle uspokojování potřeb. V článku je obecně spiritualita spíše upozaděna. Když už se o diskurzu zmíní, podotýká, že dochází k přehlížení spirituálních potřeb lidí s jiným než křesťanským přesvědčením.

Stejně tak Procházková (2009) nikterak nerozvíjí téma spirituality, pouze poukazuje na potenciály lidí se schizofrenií a pozitivní stránky schizofrenie. V tomto kontextu vybízí k rozvoji spirituálně a umělecky orientovaných aktivit při práci s lidmi s tímto typem duševního onemocnění.

Také se objevují příspěvky, v nichž tematika spirituality prostupuje všemi komponentami článku, nebo o to autoři alespoň usilují. Smékal (2004) se kupříkladu snaží poukázat na duchovní rozměr rodiny a výhody z toho plynoucí. Též předkládá vysvětlení příčiny toho, proč by se měla zohledňovat spirituální rovina při práci se seniory. Na konec vyzývá k obnově rodin a k zájmu o duchovní dimenzi seniorů.

Je patrné, že nejen v uvedených příkladech z článků opakovaně vyplývá na povrch požadavek k rozvoji diskurzu spirituality v sociální práci. Díky relativně častému zmiňování tématu ve vztahu k seniorům by mohla být výzvou i oblast jiných cílových skupin.

Za zmínku také stojí anglický článek Křížové (2016), která představuje konkrétní techniky, jak posoudit a zkoumat spiritualitu klienta. Autorka čerpá ze zahraničních autorů a přiklání se k využívání kvalitativních metod. Techniky rozděluje na vizuální a verbální.

Je však patrné, že kromě tohoto článku, který přináší návrhy k posouzení spirituální dimenze klienta, v časopise chybí zcela konkrétní rady a postupy, jak implementovat diskurz do práce s klientem.

Tento fakt mimo jiné dosvědčuje zkušenost z praxe charitních organizací, kde se klientům nedostává ze strany pracovního personálu adekvátní pomoc se spirituálně

orientovanými problémy. Na druhé straně také zaměstnanci nemají relevantní zdroje k informacím, jak konkrétně spirituální dimenzi člověka zabezpečit (Doležel, 2017, s. 33 [online]).

1.4 Spiritualita a sociální práce v etické perspektivě

Základním kamenem každé vědní disciplíny jsou bezpochyby akademické dokumenty. Identitu sociální práce mezi ostatními obory můžeme nacházet v etických kodexech sociálních pracovníků, ať už v celosvětovém či lokálním měřítku jejich působnosti. Jsou to například Global Statement of Ethical Principles (The International Association of Schools of Social Work & International Federation of Social Workers, 2018), Code of Ethics (National Association of Social Workers, 2017), v českém prostředí Etický kodex sociálních pracovníků ČR (Společnost sociálních pracovníků, 2006) či Kodex Charity Česká Republika (Česká biskupská konference, 2009). Vyplynají z nich základní hodnoty a principy sociální práce, tedy jakési obecné předpoklady výkonu této profese. Slouží tak jako směrnice, jež by měly být respektovány a aktivně plněny všemi sociálními pracovníky, na něž se vztahují.

Díky tomu, že diskurz spirituality v profesi sociální práce představuje zcela konkrétní oblast poznatků, můžeme z těchto obecných východisek etických kodexů, ale také z pasáží, kde je spiritualita výslovně zmiňována, vyvodit určitou povinnost sociálního pracovníka věnovat se diskurzu. Tento etický závazek a jeho původ bude prezentován ve čtyřech sférách, jež představují následující dílčí kapitoly.

1.4.1 Holistické posouzení životní situace klienta

Při posuzování životní situace klienta je důležité vnímat lidskou bytost jako celek. To znamená, že sociální pracovník by měl brát na vědomí všechny aspekty života člověka, tj. biologickou, psychologickou, sociální, kulturní a spirituální rovinu. K tomu, aby byl holistický přístup správně uchopen, je třeba spolupráce s odborníky z jiných oborů (The International Federation of Schools of Social Work, 2018, s. 6-7 [online]).

Rovněž Společnost sociálních pracovníků (2006 [online]) poukazuje na všechny roviny člověka a zároveň neopomíná poznamenat, že je důležité zohledňovat prostředí, ze kterého klient pochází.

To nejen opravňuje sociální pracovníky k tomu, aby věnovali pozornost spirituálním tématům, které mají stejné postavení jako biologická, psychologická a sociální rovina klienta, ale možná dokonce vyzývá k zájmu o spirituální potřeby klientů.

1.4.2 Vztah k profesi

Z etických dokumentů vyplývá, že sociální pracovník by měl mít určitý vztah ke své profesi, který pramení z konkrétních požadavků. Sociální pracovník by například měl přispívat k rozvoji znalostí ve svém oboru, umožňovat a podporovat výzkumy a kriticky přemýšlet nad výkonem své profese (National Association of Social Workers, 2017 [online]). Společnost sociálních pracovníků (2006 [online]) taktéž akcentuje důležitost profesního růstu v osobní oblasti a profesionalizaci oboru.

Může se jednat o formu výzvy k obhajobě a ochraně nejen oborových poznatků a znalostí, ale také sociální práce jako takové. Tato činnost však pravděpodobně vyžaduje minimálně pozitivní postoj a vztah ke své profesi. Pokud by měla být tato myšlenka aplikována na diskurz spirituality, úkolem sociálního pracovníka by měla být snaha zajímat se více i o spiritualitu, v lepším případě zvýšit povědomí o ní a sám se angažovat v rozšíření znalostí a poznatků v této sféře.

1.4.3 Definice sociální práce

Holistické posouzení životní situace klienta z etického pohledu vyžaduje, aby sociální pracovníci brali zřetel na všechny dimenze člověka. Přítomnost spirituality je tudíž při sociální práci stejně žádoucí jako biologická, psychologická a sociální stránka.

Do jisté míry můžeme východiska z definic, jež se konkrétně tématem spirituality nezabývají, převést na diskurz spirituality. Aby byla tato idea správně pochopena, bude konkrétní příklad demonstrován na celosvětové definici sociální práce formulované

International Federation of Social Workers (What is Social Work? [online]), z níž vychází samotný Global Statement of Ethical Principles (The International Association of Schools of Social Work & International Federation of Social Workers, 2018). Ta zní:

„Sociální práce představuje profesi a akademický obor vycházející z praxe, jež usiluje o změnu a rozvoj, soudržnost mezi lidmi, posilování silných stránek klientů a jejich zplnomocňování. Mezi stěžejní principy řadí sociální spravedlnost, kolektivní odpovědnost a respekt vůči rozdílům mezi lidmi. Na základě teorií sociální práce, humanitárních a společenských věd a nabytých znalostí zapojuje lidi a organizace na místní nebo národní úrovni tak, aby se podíleli na řešení problémů a usilovali o dobré životní podmínky“¹.

Asociací je možné z jejich ustanovení odvodit například určité kompetence, kterými by měl sociální pracovník disponovat. V první řadě by mohlo jít především o dovednost implementovat teorie, metody a techniky do praxe, a to včetně těch, které se týkají diskurzu spirituality. Dále by v definici mohl být spatřován požadavek, aby měli sociální pracovníci schopnost respektovat individualitu každého člověka, a to také ve spirituální dimenzi, v níž každá osoba může vykazovat jiné potřeby a zvyky.

Zmíněný aspekt posilování silných stránek bychom mohli pochopit v přeneseném významu tak, že by se mělo vycházet i z těch zdrojů klienta, v nichž mohou hrát významnou roli duchovně orientované aktivity.

Podobných vztahů mezi obecnými směrnicemi a diskurzem by bylo možné z definice vyvodit více. To ovšem vyžaduje, abychom nejprve spiritualitu vnímali jako

¹ “Social work is a practice-based profession and an academic discipline that promotes social change and development, social cohesion, and the empowerment and liberation of people. Principles of social justice, human rights, collective responsibility and respect for diversities are central to social work. Underpinned by theories of social work, social sciences, humanities and indigenous knowledge, social work engages people and structures to address life challenges and enhance wellbeing. The above definition may be amplified at national and/or regional levels.”

nedílnou součástí sociální práce, čili určitý etický závazek. Na jeho základě pak můžeme dedukovat ty další, méně viditelné povinnosti sociálního pracovníka vůči diskurzu.

1.4.4 Křesťansko-etické pojetí

Od křesťansky orientovaného dokumentu, jako je Kodex Charity ČR, jež náleží římskokatolické církvi, bychom v oblasti spirituality pravděpodobně očekávali nejvyšší nároky na charitní zaměstnance, na něž se Kodex vztahuje. Je také možné se mylně domnívat, že jeho principy zavazují pracovníka k tomu, aby byl sám věřícím člověkem a šířil svou víru i mezi klienty.

Abychom vyvrátili možné nesprávné domněnky, je nutné znát základní stanoviska Kodexu Charity Česká republika. Ten nezakazuje, ale ani nenařizuje sociálnímu pracovníkovi šířit učení katolické církve. Předpokládá ovšem zodpovědný přístup každého zaměstnance a schopnost vycítit, kdy je a kdy není vhodné rozvinout téma spirituality či náboženství ve spolupráci s klientem. Nechává tak na samotných pracovnících, jak s tímto tématem budou sami pracovat. Koncepce etických hodnot ze strany pracovníků Charit by měla vycházet z křesťanství, ale současně Kodex respektuje svobodu každého člověka. Také apeluje na udržování co nejlepších vztahů mezi klienty, zaměstnanci a společnostmi (Česká biskupská konference, 2009 [online]).

Jak vidíme, Charita nechává určitou volnost v pojetí spirituálních komponent, ale pracovník by měl být do jisté míry vázán základními křesťanskými principy ve svém profesním i osobním životě, či by s nimi neměl být ve své podstatě v zásadním rozporu (Česká biskupská konference, 2009 [online]). Závazky plynoucí z tohoto dokumentu by mohly být inspirativní nejen pro zaměstnance Charit, ale také pro ostatní pomáhající profese.

2 SPIRITUÁLNÍ POTŘEBY KLIENTA A VOLBA SOCIÁLNÍ SLUŽBY

V českém prostředí se na trhu poskytovatelů služeb objevují instituce, které ve společnosti zabezpečují různorodé potřeby lidí. Sociální služby by měly garantovat určitou kvalitu, která by měla vycházet ze Standardů kvality sociálních služeb. Je zde například ustanoveno, že by organizace měly mít definováno, komu je služba určena a jaké jsou její hodnoty a cíle (Zákon č. 505/2006 Sb.)

Tyto hlavní směrnice organizací mohou mnohé o instituci vyzradit. Klient proto může před volbou sociální služby porovnat dostupné informace o jednotlivých institucích a zvážit to, která východiska budou nejlépe korespondovat s jeho přesvědčeními. V případě dobré volby v tomto ohledu by teoreticky bylo do jisté míry možné docílit toho, že by v rámci služby byly uspokojovány nejen ty potřeby, které chce klient akutně řešit, ale i ty, které se na první pohled nemusí zdát tak důležité. Mohly by jimi být spirituální potřeby.

Podle výzkumu Suchomelové (2016b, s. 97-105) se tyto potřeby týkají oblasti důstojnosti, rodinných vztahů, smyslu života, pojetí budoucnosti, osobních úspěchů, cílů, vizí, své vlastní prospěšnosti pro druhé, víry atd. Lékařka Svatošová (2012, s. 41-43) zmiňuje potřebu lásky jako stěžejní pilíř života všech pacientů. Míní, že láska je výlučně spojena s touhou po Bohu. Tu si člověk buď uvědomuje, nebo v případě nevěřících pacientů, ji není schopen rozpoznat. Otázkou však zůstává, proč by klient měl jít vstříc uspokojování svých spirituálních potřeb při poskytování sociální služby?

Celkem jednoduchou odpovědí by mohl být argument, že pokud by těmto potřebám nebyla věnována dostatečná pozornost, je možné, že by se v krajním případě u klienta mohl rozvinout stav, jež by svým charakterem odpovídal termínu Svatošové (2012, s. 55-61), která definuje tzv. „*spirituální bolest*“. Ta se projevuje typickými symptomy v oblasti fyzické, ale především v rovině psychické. Mohou jimi být obvykle nestandardní citové, behaviorální, depresivní projevy, v extrémních případech suicidální sklony atd.

Co se týká možností v českém prostředí, klient může zvážit dva typy institucí. Prvním typem jsou ty organizace, jež jsou určitým způsobem vázány k vyznání a zastávají

určité náboženské zvyklosti. Druhou alternativou je vybrat si organizaci, která zaujímá nestranný postoj i v otázkách víry, spirituality. V obou případech záleží, co klient očekává, neboť obě varianty v sobě nesou svá pozitiva i negativa. Avšak i v organizaci, která se prezentuje jako nestranná, budou osobní postoje pracovníků ke své vlastní spiritualitě více či méně ovlivňovat přístup ke spiritualitě klienta, a to zvláště tehdy, pokud není osobní spiritualita pracovníkem reflektována (Vojtíšek a kol., 2012, s. 49-56.)

3 CHARITY

Klient si na trhu poskytovatelů služeb může zvolit na základě svých preferencí ohledně jeho přesvědčení, potažmo spirituality. Možnou alternativou ve výběru klienta z nestátních neziskových organizací jsou Charity, jež představují nábožensky orientované instituce.

3.1 Postavení a charakteristika Charity na trhu poskytovatelů služeb

Z formálního hlediska se Charity odlišují od ostatních neziskových organizací tak, že jsou zřizovány Katolickou církví (v následujících částech práce označována pouze termínem církve) podle Zákona č. 3/2002 Sb. o církvích a náboženských společnostech (Charita České republiky, o Charitě [online]). Ten uděluje nejen Katolické církvi právo na samostatnou vnitřní organizaci a řízení, ale také suverenitu ve vytváření svých nových institucí, které mohou mimo jiné poskytovat sociální a zdravotní služby. Návrh na evidenci (stejně jako návrh na zrušení) právnické osoby předkládá Ministerstvu kultury orgán Katolické církve (Zákon č. 3/2002 Sb.)

Charity poskytují různorodé služby ve všech krajích České republiky a mohou být evidovány buď jako městské, oblastní, nebo farní. Podle místa výskytu dále spadají buďto do diecézní nebo arcidiecézní Charity, jež jsou samostatnou právnickou osobou a mají taktéž své vlastní práva a povinnosti. Všechny zmíněné instituce zaštiťuje institut Charita České republiky mající dlouholetou tradici. Ta je součástí nadnárodních celků Caritas Internationalis nebo Caritas Europa (Charita České republiky, o Charitě [online]).

Pravým důvodem, proč se církve angažuje v pomoci i prostřednictvím Charit, je základní princip křesťanství. Tím je láska. Už samotný název Charita v sobě nese toto slovo, neboť je odvozen od latinského *caritas*, jež v překladu vyjadřuje milosrdnou lásku (Charita České republiky, o Charitě [online]). Tato láska však není myšlena pouze ve vztahu k rodinným příslušníkům, nýbrž ke všem lidem, kteří jsou často nazýváni bližními. Pokud křesťan chápe podstatu svého vyznání, měl by tento princip lásky považovat za jakýsi vnitřní imperativ, který bude uskutečňovat skrze své skutky. Proto také církve

nemůže zůstat netečná vůči lidem, zejména vůči těm nejpotřebnějším, neboť předpokladem upřímné lásky k Bohu, je láska ke svým bližním pramenící ze vztahu k Bohu (Benedikt XIV, 2006).

Charita oproti jiným organizacím deklaruje své křesťanské hodnoty a postoje nejen ve svém poslání, ale i ve vlastním Kodexu Charity Česká republika. Stěžejním východiskem Charity můžeme označit bezpodmínečnou pomoc všem lidem nehledě na klientovy postoje a názory, původ, tělesné dispozice, situaci, ve které se nachází atd. (Charita České republiky, o Charitě [online]; Česká biskupská konference, 2009 [online]). Charita tedy apeluje na respekt vůči individualitě každého jedince jak ve vztahu ke klientovi, tak k zaměstnanci, a to například i ve věcech víry a životního přesvědčení. Ačkoliv je možné, aby pracovník Charity měl jiné, než křesťanské vyznání, očekává se, že bude alespoň sympatizovat s principy, které Kodex Charity Česká republika nabízí a nebude je podstatným způsobem porušovat i mimo zaměstnání (Česká biskupská konference, 2009 [online]).

Mezi další odlišnosti Charit je možné zařadit hlavní aktéry fungování Charit. Kromě laiků, kteří se angažují například jako zaměstnanci nebo dobrovolníci, jsou hlavními představiteli Charity biskupové, kteří mají povinnost být aktivními v pomoci lidem a nesou zodpovědnost za charitní služby (Benedikt XIV, 2006, s. 49-50). V rámci církve by se taktéž měly v péči o druhé angažovat jednotlivé farnosti, které mohou při pomoci sehrát důležitou roli. Díky vzájemnému sdílení životů příslušníků farnosti mohou identifikovat problémy a nabídnout tak pomoc v rámci společenství (Ambros, 2013, s. 188).

Emeritní papež Benedikt XIV. (2006, s. 46-49) vymezuje několik hlavních rysů církevních charitních organizací. Mezi ně například zařazuje to, že reagují na aktuální potřeby znevýhodněných a kladou důraz na profesionální poskytování pomoci a adekvátní vzdělání pracovníků. Dále mají na zřeteli nejen obecnou prospěšnost, ale i lidský přístup ke každému člověku. Charitní organizace by taktéž neměly být pod vlivem světových názorů a součástí politických hnutí. Také by neměly vnucovat učení církve, ale naopak by se měly snažit evangelizovat správným příkladem uplatňování lásky vůči člověku.

Není možné tvrdit, že tímto výčtem ideálních vlastností disponují všechny charitní organizace, neboť i v nich stále převládá rukopis lidství, které je nedokonalé a chybuje stejně tak jako v ostatních institucích. Ale pokud se Charita snaží dostát těmto kvalitám, klientovi se otevírají obzory citlivé individuální péče, jež zohledňuje a neopomíjí jeho nejnítější potřeby.

3.2 Charity mikroregionu jižní Valašsko

3.2.1 Vymezení pojmu mikroregion jižní Valašsko

Pojem *mikroregion jižní Valašsko* vychází z názvu právnické osoby *Sdružení obcí mikroregionu Jižní Valašsko*, které bylo založeno v roce 1999 a v podstatě funguje dodnes. V průběhu let spolek prošel změnami, které mimo jiné přinesly nové označení spolku na *Sdružení obcí mikroregionu Valašské Klobucko*. Tento spolek aktuálně shromažďuje 22 obcí (Valašské Klobucko, O nás [online]). Ve většině z nich zabezpečují sociální služby Charita Valašské Klobouky a Charita Slavičín (Charita Slavičín, 2017, s. 8 [online]; Charita Valašské Klobouky, 2015b [online]). Právě jejich působnost ve výše vymezeném regionu tato práce sleduje.

3.2.2 Stanovisko lokálních Charit vůči diskurzu spirituality

Stěžejním dokumentem Charit, z něhož by měli pracovníci a dobrovolníci vycházet, je Kodex Charity Česká republika, který má sloužit jako určitá předloha. Ke spirituální či duchovní rovině se vyjadřuje spíše obecně. Zarážející je, že i přesto Kodex mluví o duchovním rozměru kvality služeb. Otázkou však zůstává, co přesně je tím myšleno, neboť další zmínky o diskurzu spirituality nejsou nikterak časté. Řeč o spiritualitě je například v souvislosti s rozvojem pracovníka v duchovní oblasti, či v osobním vnímání spirituality každého zaměstnance, v němž by měla být láska základním stavebním kamenem. Tato láska by měla vycházet ze vztahu k Bohu, neboť právě ona otevírá cestu k srdci druhého člověka (Česká biskupská konference, 2009 [online]). Stejně tak Benedikt XIV. (2006, s. 47) vyzývá církevní představitele a všechny

věřící, aby nedbali pouze o věcnou stránku poskytování služby, ale aby byli bdělí k ostatním potřebám klienta a přinášeli do vztahu s klientem *lidskost* založenou na lásce.

Jinde v Kodexu najdeme poznámku, že charitní poslání se jinými slovy naplňuje skrze uspokojování potřeb klientů, včetně těch duchovních, tudíž nelze vyloučit skrytý předpoklad toho, že pracovník Charity by měl řešit spirituální rozměr svého klienta (Česká biskupská konference, 2009, str. 2 [online]).

Postoj Charit vůči spiritualitě každého člověka by měl být podle Kodexu (Česká biskupská konference, 2009 [online]), ale i Encykliky (Benedikt XIV., 2006) více než příznivý. Je zřejmé, že Charity by se opravdu měly snažit vycházet z křesťanských principů a dbát na spiritualitu pracovníků i klientů, ačkoliv ve výše zmíněných dokumentech nejsou stanoveny přesné kroky, jak to provést. Proto se může stát, že pro mnohé zaměstnance i uživatele služeb může spiritualita představovat pouze abstraktní pojem.

Pokud zohledníme poslání obou zkoumaných Charit, které uvádějí na svých oficiálních webových stránkách, dojdeme k podobnému závěru. Zatímco Charita Valašské Klobouky (Charita [online]) čerpající ze Sociální nauky církve klade důraz na hodnotu, individualitu každého člověka a jeho ústřední postavení ve službách nabízených organizacemi, Charita Slavičín (O Charitě [online]) přejímá své poslání ze Stanov Arcidiecézní Charity Olomouc a chápe své poslání jako odpověď na výzvu Ježíše, pomáhat v lásce tam, kde je bída. Jestliže tyto zásady obecně převedeme na diskurz spirituality, opět se ukazuje, že Charity ani v této rovině nemohou zůstat apatické, neboť určitá bída může být i v oblasti duchovní (viz. kapitola 2.1), stejně tak jako spirituální dimenze člověka z části definuje jeho individualitu.

3.2.3 Pečovatelská služba a spiritualita

Díky tomu, že byl výzkum proveden převážně v pečovatelských službách, je na místě tuto službu představit. Poté budou předloženy postoje této služby vůči spiritualitě.

Obecně se sociální služby dělí na několik typů. První z nich se například člení podle toho, kde je daná služba poskytována. Ty je možné uskutečňovat buď v přirozeném

prostředí klienta nebo v pobytovém zařízení, kde klient setrvává. Tyto dvě formy se označují jako služby terénní a pobytové. Třetí alternativou je poskytnutí služby ambulantní, za kterou klient přichází. V tomto typu služby není klientovi poskytnuto ubytování. Podle charakteru služby je možné je dělit na poradenské, sociálně preventivní a služby sociální péče. Službou sociální péče je míněna například pečovatelská služba. Ta může být poskytována ambulantně, ale je též možné, aby ji pracovníci poskytovali v přirozeném prostředí klienta. Je určena pro lidi znevýhodněné takovým způsobem, kdy je třeba pomoci další fyzické osoby. Úkony služby jsou formovány tak, aby zajistily soběstačnost klienta při běžných denních činnostech, jako je hygiena, stravování atd. (Zákon č. 108/2006 Sb.)

Co se týká postoje pečovatelských služeb Charit v mikroregionu jižní Valašsko ke spiritualitě, nejprve bude přihlédnuto k jejich vlastním posláním. V těch je uvedeno, že poskytují pomoc osobám v jejich přirozeném prostředí a usilují o soběstačnost klientů. Mimo poslání deklarují, že se služba odvíjí od individuálních potřeb uživatele a snaží se o zapojení klienta do všedního života (Charita Slavičín, 2017, str. 11-13 [online]; Charita Valašské Klobouky, 2015a [online]). To by v případě slavičinské Charity mělo zahrnovat aktivity typu společné procházky, ale také například podporu klientových zájmů. Také se zde setkáváme s těmi činnostmi, jež by se přímo mohly týkat spirituální dimenze klienta. Těmi jsou: „*předčítání knih a denního tisku, duchovní slovo, útěcha*“ (Charita Slavičín, 2017, str. 13 [online]). Toto stanovisko představuje pro klienta nárok požadovat tyto služby, pro zaměstnance může být konečně konkrétním vodítkem, jak převést abstraktní teorii spirituality do praxe.

Ani Charita Valašské Klobouky však nezaostává v kladném postoji vůči duchovním potřebám klienta. Ačkoliv nejde o seznam aktivit, v rámci individuality klientů je zde snaha zohledňovat přání a záliby, apel na rovnocennost ve vztahu klient – zaměstnanec a v neposlední řadě uplatňování křesťanských principů (Charita Valašské Klobouky, 2015a [online]), jež předznamenávají určitou citlivost vůči spirituálním tématům.

4 VÝZKUMNÁ ČÁST

4.1 Formulace výzkumných cílů

Punch (2008, s. 37) uvádí, že na začátku šetření je zapotřebí zvolit si cíl. O tom, jak jsou nastaveni klienti v Charitách mikroregionu jižní Valašsko, pojednává tento výzkum, jehož hlavním cílem bylo **zjistit, do jaké míry uživatelé služeb Charit v mikroregionu jižní Valašsko očekávají zapojení své vlastní spirituality do jim poskytovaných služeb**. Od tohoto cíle byla formulována hlavní výzkumná otázka, která zní: V jaké míře klienti očekávají zapojení vlastní spirituality do poskytovaných služeb Charit mikroregionu jižní Valašsko?

Cíl se však může jevit jako příliš obecný, proto bylo potřeba specifikovat, jak a v čem by byla tato otevřenost k zahrnutí spirituality klientů do praxe Charit spatřována. Díky tomu bylo zavedeno ještě dalších pět dílčích cílů, které by měly vést ke konkrétnějším výsledkům. Jejich podoba vypadá následovně:

- Zjistit, do jaké míry si klient přeje vést rozhovor zahrnující náboženská/spirituální témata s pracovníkem Charity.
- Zjistit, jak moc si klient přeje, aby sám pracovník otevřel téma o klientově náboženství/spiritualitě.
- Zjistit, do jaké míry si klient přeje, aby se Charita angažovala v zajištění externích odborníků na náboženské/spirituální potřeby klienta.
- Zjistit, do jaké míry by si klient přál sdílet své náboženské/spirituální aktivity s pracovníky Charit.
- Zjistit postoj klientů vůči kompetencím pracovníků v kontextu náboženství/spirituality.
- Zjistit, do jaké míry je klient nábožensky/spirituálně založený.

4.2 Použité metody

Pro zodpovězení otázek byla zvolena metoda kvantitativního šetření pomocí dotazníku. Podle Punche (2008, s. 30) jde v kvantitativním výzkumu především o zkoumání vztahů mezi proměnnými a snahu porozumět, jakým způsobem a z jakého důvodu jsou proměnné provázané. Výsledkem jsou numerická data, která jsou získávána měřením daných proměnných.

Dotazník byl rozdělen do dvou částí, v nichž první představuje oblast pro měření míry očekávání k zapojení spirituality klientů do poskytovaných služeb (otázka 1 – 8) a druhá měří míru spirituality respondentů (otázka 9 – 15). K dispozici budou dvě proměnné, z nichž je jedna zaměřena na zodpovězení hlavního cíle práce.

Vzhledem ke konstrukci dotazníku je metodika rozdělena do dvou podkapitol, které představují výše zmíněné dvě části dotazníku. Díky tomu, že otázky ohledně pohlaví a věku nejsou zařazeny do žádné z těchto částí, bude nejprve objasněna otázka č. 17.

Otázka č. 17, doptávající se na věk respondentů, ve svých odpovědích nabízela 6 možností, které představují různé věkové kategorie. Toto členění do věkových kategorií vycházelo z dokumentů Charit, které si stanovily cílové skupiny pečovatelských služeb dle věku. Charita Slavičín vyčleňuje tři kategorie. Jsou to skupiny od 27 do 64 let, dále od 65 do 80 let. Třetí kategorií jsou senioři na 80 let (Charita Slavičín, 2017, s. 17 [online]). Charita Valašské Klobouky k těmto třem kategoriím má navíc ještě další tři, které jsou do škály dotazníku také zařazeny. Jsou jimi děti od 11 do 15 let, mládež od 16 do 18 let a skupina dospělých od 19 do 26 let (Charita Valašské Klobouky, 2015b [online]). Otázka má sloužit k tomu, aby bylo zřejmé, v jakých věkových kategoriích bylo největší zastoupení respondentů.

4.2.1 První část dotazníku

Několik otázek v první části dotazníku bylo převzato z dotazníku Oxhandlera, Ellora a Stanforda (2018, s. 343), jejichž výzkum byl proveden u lidí s duševním onemocněním za účelem zjištění postojů klientů vůči integraci spirituality a náboženství do praxe. Díky tomu, že jejich výzkum je uzpůsoben terapeutické praxi, byly položky,

jimiž se výzkum na klientech Charity jižního Valašska nechal inspirovat, vybrány tak, aby odpovídaly praxi Charity. V dotazníku se konkrétně jedná o otázky č. 1, 2, 3, 4 a 6.

Překlad a úprava položek pro podmínky Charit byl proveden ve spolupráci s vedoucím práce ThLic. Jakubem Doleželem, Th.D. Jednalo se například o transformaci pojmu terapeut na pojem pracovník Charity, či výrazu, jenž je spojen s náboženským a duchovním poradenstvím, na pojem duchovní služba. Také byl vynechán výraz jako terapie pro lidi s duševním onemocněním.

Finální podoba upravených otázek vypadá následovně:

- Přál bych si, aby mi pracovník Charity zprostředkoval duchovní službu, pokud si myslí, že by to pro mě bylo užitečné
- Chtěl bych mluvit o svém náboženském/duchovním přesvědčení s pracovníkem Charity.
- Pracovník Charity by se mě měl ptát na mé náboženské/duchovní přesvědčení dříve, než o tomto tématu začnu mluvit sám.
- Dobrý pracovník Charity je vnímavý k mým náboženským/duchovním přesvědčením.
- Je pro mě důležité, aby se mnou pracovník Charity uměl mluvit o mém náboženství/duchovnu.

Do prvního oddílu otázek byly přidány ještě další tři, které mají sloužit k ucelnějšímu výsledku. Otázka č. 7 (Mám svou oblíbenou duchovní aktivitu, která mi dává smysl, např. modlitba, meditace, zpěv, bohoslužba, hudba, umění, četba atd.) byla vložena z toho důvodu, že předchází otázce č. 8 (Ocenil/a bych, kdyby se pracovník Charity na mé duchovně oblíbené aktivitě se mnou podílel/a.), která by byla bez přítomnosti duchovně orientovaných aktivit klientů bezpředmětná. V prezentaci výsledků však není otázka č. 7 započítávána do souhrnné tabulky, jež prezentuje výsledky z celé první části dotazníku. Naplnění dílčího cíle, jež má zjistit otevřenost vůči sdílení duchovních aktivit klientů s pracovníky Charit, sleduje otázka č. 8.

Otázka č. 5 (Pracovník Charity, který se snaží porozumět mému náboženskému/duchovnímu přesvědčení, prokazuje více zájmu o mou osobu, než

pracovník, který se nezajímá o mé náboženské/duchovní přesvědčení.) doplňuje dílčí cíl zabývající se vnímáním kompetencí pracovníků v náboženském/spirituálním kontextu.

Počet a charakter možností ve škále odpovědí v první části dotazníku byl převzat z výzkumu Oxhandlera a kol. (2018, s. 343). Jde o pěti položkovou stupnici s možnostmi: Rozhodně souhlasím – Souhlasím – Nevím – Nesouhlasím – Rozhodně nesouhlasím. Tato škála platí téměř pro všechny otázky v oddíle. Jedinou výjimkou je otázka č. 7, u níž by byl takový druh odpovědi zbytečný. Tam jsou k dispozici odpovědi Ano – Nevím – Ne.

4.2.2 Druhá část dotazníku

Druhá část dotazníku, která zahrnuje otázky č. 9 – 15 a měří míru spirituality klientů, vycházela z položek originální anglické verze Spiritual Well-Being Scale (Ellison, 1983, s. 340). Jejich české znění je následovné:

- Věřím, že mě Bůh miluje a záleží mu na mně.
- Ohledně své budoucnosti mám dobrý pocit.
- Mám osobní smysluplný vztah s Bohem.
- Cítím se opravdu naplněn/á a spokojen/á se svým životem.
- Můj vztah s Bohem přispívá k mému pocitu životní spokojenosti.
- Věřím, že existuje nějaký skutečný cíl mého života.
- Věřím, že se Bůh zajímá o moje problémy.

Výběr těchto položek z původní škály pro průzkum nebyl náhodný, nýbrž bylo vzato v úvahu doporučení, které vyplynulo z průzkumu v českém prostředí. Ten použil původní Well-Being škálu k měření míry spirituality na českých adolescentech. Na základě různých zdůvodnění, výzkumníci přišli s návrhem sedmi konkrétních položek, které je možné použít k měření religiózní i nereliózní spirituality v českých podmínkách (Malinakova, Kopčáková, Kolarčík, Madarasova Geckova, Šolcová, Husek, Kráčmarová,

Dubovská, Kalman, Puzova, Dijk, a Tavel, 2017). Překlad těchto 7 pozitivně formulovaných položek do češtiny byl proveden s pomocí vedoucího práce ThLic. Jakuba Doležela, Th.D.

Ve druhé části dotazníku byl také zachován charakter možných odpovědí z Well-Being škály. Čítá 6 variant: Rozhodně souhlasím – Souhlasím – Spíše souhlasím – Spíše nesouhlasím – Nesouhlasím – Rozhodně nesouhlasím (Ellison a Paloutzian, 1983, s. 340). Je tedy zřejmé, že oproti prvnímu bloku otázek se možnosti odpovědí liší.

4.3 Popis výzkumného souboru

Výzkumu se zúčastnilo celkem 64 respondentů, z toho 53 žen a 11 mužů, přičemž šlo většinou o klienty pečovatelské služby lokálních Charit. Distribuci dotazníků zajistili zaměstnanci Charit, jimž bylo řečeno, aby klientům připomněli, že je nutné vyplnit všechny odpovědi a v případě potřeby jim pomohli interpretovat položené otázky.

Přesto celkem tři dotazníky musely být díky velkému počtu nevyplněných odpovědí vyřazeny, ostatní byly v pořádku. Proto budou v následujících kapitolách bráni v úvahu ti respondenti, kteří řádně vyplnili celý dotazník. Jde o 50 žen a 11 mužů, v součtu 61 klientů.

Největší zastoupení měly seniorské věkové kategorie. Majoritní věková kategorie byla v rozmezí 65 do 80 let, o 2 méně respondentů zahrnovala skupina seniorů nad 80 let (viz tabulka 1).

Věková kategorie	Počet respondentů
27 – 64	11
65 – 80	26
80 a více	24

Tabulka 1: Věkové kategorie respondentů

4.4 Analýza dat

Výsledky odpovědí byly prezentovány jednotlivými součty možností. V tabulkách u prezentace a interpretace výsledků bylo taktéž zobrazeno procentuální zastoupení klientů, přičemž 61 klientů představuje 100% u každé otázky. U souhrnných tabulek s výsledky celých částí dotazníku bylo za 100% považován součin celkového počtu respondentů (61) a počtu otázek v analyzované části dotazníku.

Pro přehlednost výsledků, tj. průměrů, mediánů a modů, bude v následujících tabulkách demonstrován způsob přidělování numerických dat jednotlivým proměnným. V první části dotazníku, do něhož spadají otázky č. 1 – 8, nabývaly možnosti odpovědi hodnot od -2 do 2, jinými slovy řečeno, čím vyšší číslo, tím kladnější odpověď na otázku, přičemž nula odpovídá možnosti Nevím (viz tabulka č. 2).

Možnost v dotazníku	Přidělená hodnota
Rozhodně souhlasím	2
Souhlasím	1
Nevím	0
Nesouhlasím	-1
Rozhodně nesouhlasím	-2

Tabulka 2: Hodnoty přidělené odpovědím, první část dotazníku

Výjimkou byla otázka č. 7, u níž číslo 1 odpovídá možnosti Ano, 0 představuje možnost Nevím a -1 zastupuje odpověď Ne.

Možnost v dotazníku	Přidělená hodnota
Ano	1
Nevím	0
Ne	-1

Tabulka 3: Hodnoty přidělené odpovědím, otázka č. 7

Odpovědím ve druhé části dotazníku (otázka č. 9 – 15) byly číselné hodnoty přidělovány stejným principem. Zde však nabývaly třech kladných a třech záporných hodnot, neboť žádná varianta typu neutrální odpovědi nebyla na výběr. Pro přehlednost jsou v tabulce opět uvedeny jednotlivé možnosti a jim přidělené číselné hodnoty.

Možnost v dotazníku	Přidělená hodnota
Rozhodně souhlasím	3
Souhlasím	2
Spíše souhlasím	1
Spíše nesouhlasím	-1
Nesouhlasím	-2
Rozhodně nesouhlasím	-3

Tabulka 4: Hodnoty přidělené odpovědím, druhá část dotazníku

4.5 Prezentace a interpretace výsledků

Nadcházející subkapitola prezentuje výsledky obou částí dotazníku a současně naplňuje dílčí cíle, jež jsou vždy vyznačeny tučně. Jednotlivé otázky jsou podtržené a jejich odpovědi jsou zaznamenány v tabulkách, kde jsou červeně vyznačeny nejvyšší hodnoty v rámci dané otázky. Na konci každé části dotazníku je možné najít tabulku se souhrny odpovědí za celou část dotazníku.

PRVNÍ ČÁST DOTAZNÍKU

První část dotazníku zahrnuje otázky č. 1 – 8. Postupně budou interpretovány jednotlivé odpovědi a naplňovány dílčí cíle. Pořadí otázek není náhodné. Otázky jsou uspořádány tak, aby předcházely dílčímu cíli, kterému odpovídají. V závěru prezentace tohoto oddílu, pod tabulkou, která shrnuje výsledky, bude také naplněn hlavní cíl výzkumu, jenž je odlišen tučným písmem a kurzívou.

Otázka č. 2: Chtěl bych mluvit o svém náboženském/duchovním přesvědčení s pracovníkem Charity.

Součet hlasů a jejich procentuální zastoupení u jednotlivých odpovědí					Průměr hodnot odpovědí u otázky	Medián hodnot odpovědí u otázky	Modus hodnot odpovědí u otázky
Rozhodně souhlasím	Souhlasím	Nevím	Nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím			
3 (4,9%)	25 (41%)	23 (37,7%)	10 (16,4%)	0 (0%)	0,344	0	1

Tabulka 5: Otázka č. 2

Ačkoliv převládala nejčastěji odpověď *souhlasím*, což je možné pozorovat nejen v celkovém součtu této možnosti, ale také v modu odpovědí, jež poukazuje na hodnotu jedna, stále se musí brát v potaz odpověď *nevím*, která u otázky měla hned druhé největší zastoupení. Záporně se vyjádřilo 16,4% respondentů, přičemž není možné přehlédnout zajímavý fakt, že nikdo z respondentů nezvolil variantu *rozhodně nesouhlasím*. Průměr, jenž je lehce nad hodnotou nula a medián poukazuje na celkový charakter odpovědí, který je nejbližší možnosti *nevím*.

Otázka č. 2 zkoumala, **do jaké míry si klient přeje vést rozhovor zahrnující náboženská/spirituální témata s pracovníkem Charity.**

Z odpovědí vyplývá určitý předpoklad pozitivního přijetí. Nelze ale zanedbat procento klientů, kteří se vyjádřili tak, že tento koncept v praxi nechtějí, nebo neví, zda verbálně sdílet svou spiritualitu/duchovno. Proto je možné říci, že si klienti svým způsobem přejí vést rozhovor zahrnující náboženská a spirituální témata a nejsou vůči této variantě zcela uzavřeni, ale zároveň je možné sledovat určitou váhavost vůči této komponentě a jejímu zahrnutí do praxe.

Otázka č. 3: Pracovník Charity by se mě měl ptát na mé náboženské/duchovní přesvědčení dříve, než o tomto tématu začnu mluvit sám.

Součet hlasů a jejich procentuální zastoupení u jednotlivých odpovědí					Průměr hodnot odpovědí u otázky	Medián hodnot odpovědí u otázky	Modus hodnot odpovědí u otázky
Rozhodně souhlasím	Souhlasím	Nevím	Nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím			
1 (1,6%)	12 (19,7%)	20 (32,8%)	27 (44,3%)	1 (1,6%)	- 0,246	0	-1

Tabulka 6: Otázka č. 3

Na první pohled je možné zaznamenat jisté negativní směřování odpovědí, zvláště pokud se vezme v úvahu počet odpovědí *nesouhlasím*, průměr a modus, jež nabývají záporných hodnot. Nepřehlédnutelný je ale také součet odpovědí *nevím*, jež prezentuje 32,8% respondentů, kteří jsou pravděpodobně na pomezí mezi záporným a kladným postojem vůči této komponentě. S iniciací rozhovoru ze strany pracovníka by souhlasilo 19,7% respondentů. Na dvou zcela odlišných pólech možností *rozhodně souhlasím* a *rozhodně nesouhlasím* stojí vždy jen jedna odpověď.

V odpovědi *nevím*, jež uvedlo 32,8% klientů, lze zaznamenat evidentní nejistotu vůči tomu, zda by měl pracovník toto téma otevírat. Není však možné zapomenout na část klientů, kteří zaujímají pozitivní postoj a jejichž zastoupení čítá přes 20%.

Výše uvedená prezentace výsledků otázky č. 3 vede k zodpovězení dílčího cíle, jehož podoba je následovná: **Zjistit, jak moc si klient přeje, aby sám pracovník otevřel téma o klientově náboženství/spiritualitě.**

Přání klientů je možné interpretovat tím způsobem, že si spíše nepřejí, anebo zastávají neutrální stanovisko vůči tomu, aby pracovník Charity otevřel téma o klientově náboženství/duchovnu. Lze se domnívat, že pokud by klienti o tématu chtěli mluvit, nejspíše by iniciovali rozhovor sami.

Otázka č. 6: Přál bych si, aby mi pracovník Charity zprostředkoval duchovní službu, pokud si myslí, že by to pro mě bylo užitečné.

Součet hlasů a jejich procentuální zastoupení u jednotlivých odpovědích					Průměr hodnot odpovědí u otázky	Medián hodnot odpovědí u otázky	Modus hodnot odpovědí u otázky
Rozhodně souhlasím	Souhlasím	Nevím	Nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím			
11 (18%)	30 (49,2%)	13 (21,3%)	7 (11,5%)	0 (0%)	0,738	1	1

Tabulka 7: Otázka č. 6

Co se týká zajištění externích odborníků pro náboženské/duchovní potřeby klientů, je možné si všimnout většiny souhlasných odpovědí (v součtu 67,2%), z toho v 18% klienti volili silně pozitivní možnost, 49,2% klientů souhlasilo. Nezanedbatelné procento (21,3%) respondentů neví a pouze 11,5% respondentů reagovalo nesouhlasně.

Z výsledků otázky č. 6 lze formulovat odpověď na tento dílčí cíl: **Zjistit, do jaké míry si klient přeje, aby se Charita angažovala v zajištění externích odborníků na náboženské/spirituální potřeby v případě potřeby klienta.**

Komponentu je možné vyhodnotit s neočekávaně pozitivním přijetím. Odpověď tedy zní, že klienti si ve většině přejí, aby jim byl zaměstnancem Charity zajištěn odborník na náboženské duchovní potřeby.

Otázka č. 7: Mám svou oblíbenou aktivitu, která mi dává duchovní smysl (modlitba, zpěv, bohoslužba, hudba, umění, četba atd.)

Součet hlasů a jejich procentuální zastoupení u jednotlivých odpovědích			Průměr hodnot odpovědí u otázky	Medián hodnot odpovědí u otázky	Modus hodnot odpovědí u otázky
Ano	Nevím	Ne			
53 (86,9%)	6 (9,8%)	2 (3,3%)	0,836	1	1

Tabulka 8: Otázka č. 7

Dílčí otázka, jejíž kladné odpovědi legitimizují přítomnost otázky č. 8, poukázala na to, že u naprosté většiny respondentů (86,9%) existuje duchovní aktivita, která klientům dává smysl. Šest lidí odpovědělo, že si není jisto existencí takové činnosti v jejich životě a dva respondenti takovou aktivitu podle jejich názoru nemají.

Otázka č. 8: Ocenil/a bych, kdyby se pracovník Charity na mé duchovně oblíbené aktivitě se mnou podílel/a.

Součet hlasů a jejich procentuální zastoupení u jednotlivých odpovědí					Průměr hodnot odpovědí u otázky	Medián hodnot odpovědí u otázky	Modus hodnot odpovědí u otázky
Rozhodně souhlasím	Souhlasím	Nevím	Nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím			
4 (6,6%)	19 (31,1%)	19 (31,1%)	18 (29,5%)	1 (1,6%)	0,115	0	0

Tabulka 9: Otázka č. 8

Lze si všimnout, že otázka mezi respondenty vyvolala rozporuplné odpovědi. Počet klientů (19) u možností *nevím* a *souhlasím* je naprosto shodný, ale téměř stejným dílem je zastoupena odpověď *nesouhlasím*, která obsahuje 18 hlasů. Přestože v součtu převládají kladné odpovědi, jejich rozdíl s těmi zápornými jsou pouze 4 hlasy. Průměr, medián a modus dosvědčují výskyt neutrálních a protichůdných stanovisek vůči aktivnímu sdílení duchovních aktivit klientů se zaměstnanci Charit.

Otázka č. 8 odpovídala tomuto cíli: **Zjistit, do jaké míry by si klient přál sdílet své náboženské/spirituální aktivity s pracovníky Charit.**

Je obtížné obecně stanovit postoj klientů, neboť pozitivní, neutrální a negativní postoje se vyskytují bezmála ve stejném zastoupení, v němž mají kladné odpovědi minimální převahu. Díky nejednotným přesvědčením odpověď nelze vyhodnotit jako celkově neutrální, přestože průměr je nejbližší hodnotě 0, tedy možnosti *nevím*. Bylo by vhodné, kdyby se na komponentu názíralo jako na variantu, jež má potenciál, avšak při snahách o její zapojení do praxe by se mělo vycházet z individuality každého klienta, neboť přání klientů v tomto směru jsou různá.

Otázka č. 1: Dobrý pracovník Charity je vnímavý k mým náboženským/duchovním přesvědčením.

Součet hlasů a jejich procentuální zastoupení u jednotlivých odpovědí					Průměr hodnot odpovědí u otázky	Medián hodnot odpovědí u otázky	Modus hodnot odpovědí u otázky
Rozhodně souhlasím	Souhlasím	Nevím	Nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím			
16 (26,2%)	30 (49,2%)	9 (14,8%)	6 (9,8%)	0 (0%)	0,918	1	1

Tabulka 10: Otázka č. 1

V tabulce výsledků je možné sledovat většinové zastoupení kladných odpovědí. V případě odpovědi *souhlasím* jde téměř o polovinu respondentů, u *rozhodně souhlasím* 26,2% respondentů, což je v rámci všech odpovědí stejného charakteru v první části dotazníku nejvyšší číslo. Celkově 14,8% klientů zvolilo variantu *nevím* a 9,8% *nesouhlasím*. Samotný průměr odpovědí dosahuje téměř hodnoty jedna, což představuje možnost *souhlasím*. Odpověď lze interpretovat tak, že klienti v naprosté většině zastávají kladná stanoviska.

Otázka č. 4: Je pro mě důležité, aby se mnou pracovník Charity uměl mluvit o mém náboženství/duchovnu.

Součet hlasů a jejich procentuální zastoupení u jednotlivých odpovědí					Průměr hodnot odpovědí u otázky	Medián hodnot odpovědí u otázky	Modus hodnot odpovědí u otázky
Rozhodně souhlasím	Souhlasím	Nevím	Nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím			
5 (8,2%)	30 (49,2%)	13 (21,3%)	12 (19,7%)	1 (1,6%)	0,426	1	1

Tabulka 11: Otázka č. 4

Oproti první otázce nejsou odpovědi na první pohled tak pozitivní, jako tomu bylo vůči kompetenci pracovníka vnímat náboženskou/duchovní dimenzi klientů. Přesto však i zde 49,2% respondentů odpovědělo souhlasně, 8,2% rozhodně souhlasí. Počet negativních hlasů dosáhl v celkovém součtu 21,3% a stejně tak 21,3% respondentů tvrdí, že neví, jestli je důležité, aby pracovník Charity disponoval dovedností mluvit o klientově pojetí náboženství a duchovna. Přesto se ale průměr odpovědí přiklání na pozitivní stranu,

což dosvědčuje i medián a modus. Souhrnnou odpověď lze formulovat tak, že klienti se podle výsledků přiklání spíše k souhlasnému stanovisku, ale také vzhledem k četnosti odpovědí *nevím* a *nesouhlasím* není možné vyvrátit i určitou zdrženlivost vůči tomuto výroku.

Otázka č. 5: Pracovník Charity, který se snaží porozumět mému náboženskému/duchovnímu přesvědčení, prokazuje více zájmu o mou osobu, než pracovník, který se nezajímá o mé náboženské/duchovní přesvědčení.

Součet hlasů a jejich procentuální zastoupení u jednotlivých odpovědích					Průměr hodnot odpovědí u otázky	Medián hodnot odpovědí u otázky	Modus hodnot odpovědí u otázky
Rozhodně souhlasím	Souhlasím	Nevím	Nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím			
6 (9,8%)	14 (23%)	21 (34,4%)	17 (27,9%)	3 (4,9%)	0,049	0	0

Tabulka 12: Otázka č. 5

U otázky převládají odpovědi *nevím*, kterých je dohromady 34,4%. Na každé z protichůdných stran, jež představují kladné a záporné odpovědi, je možné vidět v součtu 32,8% hlasů. Tato rozmanitost odpovědí poukazuje na různost mínění klientů Charit vůči tomu, zda je kvalita zájmu o klienta závislá na snaze porozumět jeho náboženskému a duchovnímu přesvědčení. Odpovědi lze rozdělit na třetiny, z nichž 32,8% tvoří kladná stanoviska, 34,4% klientů zaujímají neutrální postoje a 32,8% nesouhlasí s tím, že více zájmu projevuje pracovník, který se pokouší pochopit pojetí spirituality klientů. Celkový průměr odpovědí, jejich medián a modus dosahují neutrálních hodnot.

Uvedené otázky č. 1, 4 a 5 měly odpovídat na dílčí cíl, který zní: **Zjistit postoje klientů vůči kompetencím pracovníků v kontextu náboženství/spirituality.**

Z výše zaznamenaných výsledků lze odvodit, že klienti v naprosté většině souhlasí s tím, že dobrý pracovník Charity by měl být vnímavý ke klientově spiritualitě/náboženství. Stejně tak je možné říci, že respondenti spatřují důležitost v tom, aby pracovník Charity disponoval dovednostmi vedení rozhovoru o klientově spiritualitě/náboženství, ačkoliv tato komponenta není tak jednoznačně pozitivně

přijímána jako v případě vnímavosti pracovníka. Tyto postoje mohou poukazovat na to, že kompetence pracovníka jsou k zapojení vlastní spirituality klienta důležité.

Jak se zdá, ne všichni klienti míní, že ten pracovník, který se snaží porozumět klientově spiritualitě/náboženství, prokazuje více zájmu o jeho osobu, než ten, který se o tuto dimenzi klienta nezajímá. Ačkoliv všechny výsledky poukazují na celkové neutrální směřování odpovědí klientů, je nutné se zmínit, že díky různorodosti odpovědí je smýšlení klientů v této záležitosti rozdílné, a proto nelze stanovit obecný postoj vůči tomuto tvrzení. Kvalita zájmu o osobu klienta ze strany pracovníka není klienty jednoznačně odvozována od zájmu o jeho spirituální dimenzi, ale vzhledem k nezanedbatelnému procentu souhlasných odpovědí, nelze vyvrátit jejich vzájemnou spojitost spatřovanou samotnými klienty.

Oblast analýzy dat	Součty odpovědí					Průměr	Medián	Modus
	Rozhodně Souhlasím	Souhlasím	Nevím	Nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím			
1. Dobrý pracovník Charity je vnímavý k mým náboženským/duchovním přesvědčením.	16	30	9	6	0	0,918	1	1
2. Chtěl/a bych mluvit o svém náboženském/duchovním přesvědčení s pracovníkem Charity.	3	25	23	10	0	0,344	0	1
3. Pracovník Charity by se mě měl ptát na mé náboženské/duchovní přesvědčení dříve, než o tomto tématu začnu mluvit sám.	1	12	20	27	1	-0,246	0	-1
4. Je pro mě důležité, aby se mnou pracovník Charity uměl mluvit o mém náboženství/duchovnu.	5	30	13	12	1	0,426	1	1
5. Pracovník Charity, který se snaží porozumět mému náboženskému/duchovnímu přesvědčení, prokazuje více zájmu o mou osobu, než pracovník, který se nezajímá o mé náboženské/duchovní přesvědčení.	6	14	21	17	3	0,049	0	0
6. Přál bych si, aby mi pracovník Charity zprostředkoval duchovní službu, pokud si myslí, že by to pro mě bylo užitečné.	11	30	13	7	0	0,738	1	1
8. Ocenil/a bych, kdyby se pracovník Charity na mé duchovně oblíbené aktivitě se mnou podílel/a.	4	19	19	18	1	0,115	0	0
Celý oddíl otázek	46 (10,8%)	160 (37,5%)	118 (27,6%)	97 (22,7%)	6 (1,4%)	0,335	0	1

Tabulka 13: První část dotazníku

Z výše uvedených dat v tabulce je možné interpretovat odpověď na hlavní cíl výzkumu, jež zní: **Zjistit, do jaké míry uživatelé služeb Charit v mikroregionu jižní Valašsko očekávají zapojení své vlastní spirituality do jim poskytovaných služeb.**

V celkových součtech odpovědí za celý oddíl otázek je možné sledovat nejvyšší procento odpovědí u možnosti *souhlasím*, za ním převládají neutrální odpovědi. V součtu činí pozitivní stanoviska 48,3%, neutrální 27,6% a negativní 24,1%. Průměr všech odpovědí je lehce v plusových hodnotách, tj. 0,335, což odpovídá tomu, že klienti obecně vysloveně nejsou k zapojování své spirituality negativně naladěni, nicméně díky velkému

množství neutrálních stanovisek a nezanedbatelné části nesouhlasných odpovědí, je průměr nejbližše hodnotě nula, což odpovídá možnosti *nevím*.

Přesto je patrné, že určitá očekávání u klientů jsou, záleží však, o jakou komponentu se jedná. Ačkoliv je možné v odpovědích spatřovat určité přání, aby pracovníci Charit měli takové dovednosti, s nimiž by dokázali reagovat na spirituální dimenzi, postoje klientů vůči aktivnímu sdílení své spirituality s pracovníky už jsou značně rezervovanější. Z odpovědí například vyplývá, že pracovník Charity by měl být vnímavý vůči spiritualitě klienta a měl by s ním umět mluvit o jeho duchovním životě. Avšak to, aby například pracovník inicioval takové téma, je pro klienty do jisté míry nepřijatelné. Jak se zdá, také návrh ke sdílení svých aktivit se zaměstnancem Charity není jednoznačně přijímán, zatímco vedení rozhovoru o klientově duchovnu je akceptováno mírně pozitivněji. Mezi klienty dominovalo přání, aby klientům byla zprostředkována duchovní služba, pokud si pracovník Charity myslí, že by to bylo třeba.

Cíl výzkumu lze vyhodnotit tak, že klienti inklinují k pozitivnímu stanovisku vůči zapojování své spirituality do praxe Charit, tudíž určitý potenciál k přijetí diskurzu existuje. Vzhledem k rozdílnosti názorů u jednotlivých komponent by však bylo dobré, kdyby se při práci s klienty vycházelo z jejich individuálních přání, preferencí a potřeb. Je totiž patrné, že mezi klienty převládá i určitá rozpačitost vůči tomu, aby byla jejich spiritualita do poskytovaných služeb zapojována, což lze sledovat zvláště v množství odpovědi *nevím*.

DRUHÁ ČÁST DOTAZNÍKU

Druhá část dotazníku prezentuje odpovědi na otázky č. 9 – 15, jež všechny odpovídají jednomu dílčímu cíli. V závěru poskytuje přehled všech odpovědí a shrnuje výsledky vztahující se k dílčímu cíli, který zní: **Zjistit, do jaké míry je klient nábožensky/spirituálně založený.**

Otázka č. 9: Věřím, že mě Bůh miluje a záleží mu na mně.

Součet hlasů a jejich procentuální zastoupení u jednotlivých odpovědí						Průměr hodnot odpovědí u otázky	Medián hodnot odpovědí u otázky	Modus hodnot odpovědí u otázky
Rozhodně souhlasím	Souhlasím	Spíše Souhlasím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím			
18 (29,5%)	22 (36,1%)	13 (21,3%)	6 (9,8%)	2 (3,3%)	0 (0%)	1,656	2	2

Tabulka 14: Otázka č. 9

V součtu celých 86,9% respondentů uvedlo, že věří, že Bohu záleží na jejich osobě a jsou jím milováni. Pouze 13,1% uvedlo nesouhlasné odpovědi. Průměr odpovědí hrubě přesahuje číslo 1 a kloní se ke 2. Modus a medián taktéž poukazují na číslo 2, tj. odpověď *souhlasím*. Pozoruhodným jevem je, že možnost *rozhodně nesouhlasím* má nulové zastoupení. Je očividné, že naprostá většina klientů věří, že je Bůh miluje a záleží mu na nich.

Otázka č. 10: Ohledně své budoucnosti mám dobrý pocit.

Součet hlasů a jejich procentuální zastoupení u jednotlivých odpovědí						Průměr hodnot odpovědí u otázky	Medián hodnot odpovědí u otázky	Modus hodnot odpovědí u otázky
Rozhodně souhlasím	Souhlasím	Spíše Souhlasím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím			
0 (0%)	10 (16,4%)	17 (27,9%)	19 (31,1%)	12 (19,7%)	3 (4,9%)	-0,246	-1	-1

Tabulka 15: Otázka č. 10

U otázky převládají negativně orientované odpovědi, zvláště u varianty *spíše nesouhlasím*. Negativní postoje zastává v součtu 55,7%. Průměr odpovědí, medián i modus jsou lehce v mínusu. Kladná stanoviska celkově zastává 44,3% klientů, z nichž ani jeden neodpověděl *rozhodně souhlasím*. Je očividné, že klienti ve většině případů volili odpovědi, které nejsou jednoznačně pro a nebo proti, tzn. *spíše souhlasím* a *spíše nesouhlasím*.

Je patrné, že klienti mají rozporuplné mínění o své budoucnosti, což může ovlivňovat mnoho faktorů. Přestože většina respondentů uvedla záporné postoje, velká část klientů má do jisté míry dobrý pocit ohledně své budoucnosti.

Otázka č. 11: Mám osobní smysluplný vztah s Bohem.

Součet hlasů a jejich procentuální zastoupení u jednotlivých odpovědí						Průměr hodnot odpovědí u otázky	Medián hodnot odpovědí u otázky	Modus hodnot odpovědí u otázky
Rozhodně souhlasím	Souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím			
11 (18%)	20 (32,8%)	19 (31,1%)	5 (8,2%)	6 (9,8%)	0 (0%)	1,23	2	2

Tabulka 16: Otázka č. 11

V součtu celých 81,9% respondentů zastává kladné postoje, takže je možné říci, že velká většina klientů má osobní smysluplný vztah s Bohem. Jen překvapivě 18% klientů zvolilo nesouhlasná stanoviska, z toho ani jeden nevedl silně negativní možnost.

Otázka č. 12: Cítím se opravdu naplněn/á a spokojen/á se svým životem.

Součet hlasů a jejich procentuální zastoupení u jednotlivých odpovědí						Průměr hodnot odpovědí u otázky	Medián hodnot odpovědí u otázky	Modus hodnot odpovědí u otázky
Rozhodně souhlasím	Souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím			
1 (1,6%)	9 (14,8%)	23 (37,7%)	17 (27,9%)	11 (18%)	0 (0%)	0,082	1	1

Tabulka 17: Otázka č. 12

Průměr odpovědí nabývá malých, leč pozitivních hodnot. Zdá se, že si klienti nebyli jisti, proto nejvíce využívali možností s částicí „spíše“. *Spíše souhlasím* uvedlo 37,7% respondentů, dalších 14,8% zvolilo možnost *souhlasím* a pouze 1 klient odpověděl variantou *rozhodně souhlasím*. Nesouhlasný postoj zaujalo celkem 45,9% klientů. Žádný z respondentů nevybral jako odpověď rozhodně nesouhlasím.

Otázka mezi klienty opět vzbuzovala různé reakce. Pozitivní stanovisko zaujalo 54,1% respondentů, 45,9% odpovědělo negativně. Ačkoliv průměr, medián a modus poukazují na souhlasné směřování odpovědí, nelze jednoznačně říci, že by se všichni klienti cítili naplněni a spokojeni se svým životem.

Otázka č. 13: Můj vztah s Bohem přispívá k mému pocitu životní spokojenosti.

Součet hlasů a jejich procentuální zastoupení u jednotlivých odpovědí						Průměr hodnot odpovědí u otázky	Medián hodnot odpovědí u otázky	Modus hodnot odpovědí u otázky
Rozhodně souhlasím	Souhlasím	Spíše Souhlasím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím			
9 (14,8%)	16 (26,2%)	22 (36,1%)	7 (11,5%)	5 (8,2%)	2 (3,3%)	0,951	1	1

Tabulka 18: Otázka č. 13

Nejvyšší procento odpovědí je u možnosti *spíše souhlasím*, kde dosahuje 36,1%. Souhlasné odpovědi dohromady činí 77,1% respondentů, kteří si myslí, že se jejich vztah s Bohem podílí na pozitivním vnímání života. Celých 23% klientů zastává nesouhlasná stanoviska, přičemž nejvíce z nich volilo odpověď *spíše nesouhlasím*. Průměr hodnot se blíží číslu jedna, což by odpovídalo odpovědi *spíše souhlasím*. Postoje jsou proto považovány za pozitivní vůči tomuto tvrzení.

Otázka č. 14: Věřím, že existuje nějaký skutečný cíl mého života.

Součet hlasů a jejich procentuální zastoupení u jednotlivých odpovědí						Průměr hodnot odpovědí u otázky	Medián hodnot odpovědí u otázky	Modus hodnot odpovědí u otázky
Rozhodně souhlasím	Souhlasím	Spíše Souhlasím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím			
6 (9,8%)	18 (29,5%)	19 (31,1%)	9 (14,8%)	9 (14,8%)	0 (0%)	0,754	1	1

Tabulka 19: Otázka č. 14

Převaha odpovědí u otázky č. 14 je v pozitivní části škály. Dohromady jde o 43 hlasů, což je přes 70% respondentů. Odpovědi *spíše nesouhlasím* a *nesouhlasím* dohromady zvolilo 29,6% klientů. Průměr, jež se blíží odpovědi *spíše souhlasím*,

poukazuje na kladnější přijetí tvrzení. Medián odpovědí je na hodnotě jedna, což opět odpovídá možnosti *spíše souhlasím*. Charakter odpovědí je vzhledem k zastoupení kladných stanovisek spíše pozitivní, tudíž lze tvrdit, že většina klientů věří v existenci skutečného cíle jejich života.

Otázka č. 15: Věřím, že se Bůh zajímá o moje problémy.

Součet hlasů a jejich procentuální zastoupení u jednotlivých odpovědí						Průměr hodnot odpovědí u otázky	Medián hodnot odpovědí u otázky	Modus hodnot odpovědí u otázky
Rozhodně souhlasím	Souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím			
5 (8,2%)	24 (39,3%)	22 (36,1%)	3 (4,9%)	6 (9,8%)	1 (1,6%)	1,098	1	1

Tabulka 20: Otázka č. 15

Celkem 39,3% hlasů je možné vidět u možnosti *souhlasím*, avšak odpovědi u varianty *spíše souhlasím* není o nic málo. Dokonce i silně pozitivní odpověď *rozhodně souhlasím* má své zastoupení v pěti hlasech. Pokud už se někdo vyjádřil negativně, nejčastěji volil variantu *nesouhlasím*, která dohromady činí 6 hlasů. Jenom 3 respondenti odpověděli mírně nesouhlasně a jeden silně negativně.

Z odpovědí, kde převládá majoritní převaha kladných stanovisek, je možné usoudit, že klienti věří, že se Bůh stará o jejich problémy.

Oblast analýzy dat	Součty odpovědí						Průměr	Medián	Modus
	Rozhodně Souhlasím	Souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím			
9. Věřím, že mě Bůh miluje a záleží mu na mně.	18	22	13	6	2	0	1,656	2	2
10. Ohledně své budoucnosti mám dobrý pocit.	0	10	17	19	12	3	-0,246	-1	-1
11. Mám osobní smysluplný vztah s Bohem.	11	20	19	5	6	0	1,23	2	2
12. Cítím se opravdu naplněn/á a spokojen/á se svým životem.	1	9	23	17	11	0	0,082	1	1
13. Můj vztah s Bohem přispívá k mému pocitu životní spokojenosti.	9	16	22	7	5	2	0,951	1	1
14. Věřím, že existuje nějaký skutečný cíl mého života.	6	18	19	9	9	0	0,754	1	1
15. Věřím, že se Bůh zajímá o moje problémy.	5	24	22	3	6	1	1,098	1	1
Celý oddíl otázek	50 (11,7%)	119 (27,9%)	135 (31,6%)	66 (15,5%)	51 (11,9%)	6 (1,4%)	0,789	1	1

Tabulka 21: Druhá část dotazníku

Celkový součet procentuálního vyjádření kladných odpovědí činí 71,2%. To poukazuje na fakt, že klienti jsou z velké většiny spirituálně/duchovně založení. Zvláště u otázek, které zjišťují postoj vůči Bohu, můžeme zaznamenávat minimální zastoupení nesouhlasných stanovisek, kdežto podíl kladných postojů je vysoký. Tyto odpovědi bezpochyby zvyšují průměr celého oddílu otázek. Jeho hodnota dosahuje čísla 0,789, což se přiklání k pozitivnímu vyhodnocení dílčího cíle.

U otázek č. 10 a 12, které se zaměřují na dobrý pocit ohledně budoucnosti a na spokojenost klientů se svým životem, je možné vidět vyšší počty negativních odpovědí, čili jejich průměr se snižuje o několik desetín. Ten však dosahuje záporných hodnot jen u otázky č. 10, kde jsou minusové hodnoty u modu a u mediánu, který představuje střední hodnotu odpovědí.

I přes několik negativně orientovaných odpovědí stále převládá majorita pozitivních reakcí. Dílčí cíl výzkumu zahrnující 7 otázek lze tedy vyhodnotit tak, že spiritualita klientů není bezvýznamná a je patrné, že jí respondenti v jistých směrech přiřkládají důležitost. Zdá se, že vztah k Bohu, důvěra v něj a jeho angažovanost v životě klientů hraje podstatnou roli.

4.6 Diskuse

Přihlédne-li se k výše prezentovaným výsledkům, lze odpověď na hlavní výzkumnou otázku formulovat tak, že určitý předpoklad přijetí toho, aby byla klientova spiritualita do charitních služeb zapojována, existuje. Současně ale mezi respondenty převládá určitá opatrnost, či rezervovanost. Je možné říci, že klienti obecně nejsou vůči spirituálním komponentám uzavřeni, ale taktéž nelze tvrdit, že by zcela jednoznačně přijímali koncept zapojování jejich spirituality do praxe Charit. Součet kladných stanovisek respondentů a celkový průměr odpovědí, jež je lehce nad nulou, poukazuje na určitou inklinaci k pozitivním postojům.

Překvapivé je, že postoje ke sdílení své spirituality se liší podle formy participace pracovníka Charity. Například vedení rozhovoru o klientově spiritualitě/duchovnu by uvítalo více klientů, než sdílení konkrétních duchovních aktivit, ačkoli klienti v naprosté většině uvádějí, že mají svou duchovní činnost. Je pravděpodobné, že duchovní aktivity pro klienty znamenají činnosti v osobní zóně, při kterých by více či méně museli před pracovníkem poodhalit své soukromí. Je proto možné, že k tomu, aby se klient plně otevřel rozhovoru či spoluúčasti na duchovních činnostech, je potřeba vybudovat důvěru mezi pracovníkem Charity a klientem. Otázkou je, kolik času je v praxi věnováno klientům, aby mezi klientem a zaměstnancem vznikl tak důvěrný vztah, v němž by byly minimální bariéry.

Na cestě k zapojování spirituality klienta do poskytovaných služeb však mohou stát i jiné překážky. Mohou jimi být určité předpojatosti ze strany klientů k pracovníkům pramenící z nejistoty, zda je pracovník jaksi spirituálně citlivý, či zda se nebude vyhýbat takovým tématům a jestli by byl vůbec ochoten věnovat čas i duchovním aktivitám klienta. Vysledovaná váhavost, jež představují hlavně odpovědi neví, by hypoteticky mohla poukazovat na možné zkušenosti s personálem poskytujícím péči, kde pracovníci

mohou nevědomě vyjadřovat nezájem o taková témata, či může docházet k nepochopení a necitlivému odmítnutí v oblasti spirituality ze strany zaměstnance.

Míra spirituality klientů se v průměrech jednotlivých odpovědí většinou klonila k pozitivním hodnotám. Na povahu některých odpovědí v této části dotazníku může mít vliv mnoho faktorů. Zejména v případě otázky ohledně dobrého pocitu z budoucnosti, u kterého byl zaznamenán jediný negativní průměr odpovědí v rámci této sekce otázek, může hrát roli věk respondentů, jež s sebou může nést i určité nejistoty spojené s budoucností, zvláště v oblasti hmotného a sociálního zabezpečení.

Zajímavým ukazatelem by do budoucna mohl být výzkum, který by zjišťoval pomocí korelace závislost dvou proměnných, které z výzkumu vyplývají. Míra spirituality klientů by teoreticky mohla mít pozitivní vliv na otevřenost klientů k zapojování své vlastní spirituality do služeb Charit. To by však vyžadovalo rozšíření výzkumu na širší populaci, neboť k takové statistické operaci je potřeba mnohem více respondentů.

Limitem výzkumu se jeví skutečnost, že jeho východiska není možné vztáhnout na celou českou populaci, jelikož z průzkumů statistického úřadu vyplynulo, že nejvyšší procento věřících nalezneme ve Zlínském kraji (Český statistický úřad, 2014 [online]). To může být významný faktor ovlivňující data. Také samotný charakter charitní organizace v lidech může vzbuzovat očekávání, která předpokládají určité náboženské směřování Charit. Je proto možné, že organizaci si volí podobné typy klientů. Proto by bylo zajímavé uplatnit tento výzkum i v jiných organizacích a jiných krajích.

V porovnání s procentuálním zastoupením odpovědí u lidí s duševním onemocněním ve výzkumu Oxhandlera a kol. (2018, s. 343), z něhož vycházelo několik otázek zjišťujících postoje klientů k integraci spirituality a náboženství do praxe, klienti Charit mikroregionu jižní Valašsko zastávali více negativních stanovisek vůči spirituálním komponentám. Ať už v případě schopností pracovníka týkajících se vnímavosti a umu vést rozhovor na téma spirituality, či samotného klientova zájmu mluvit o své spiritualitě. Nejvýraznější odchylka je patrná u položky s iniciací rozhovoru ze strany zaměstnance Charity na téma náboženského a duchovního přesvědčení klienta, kde jsou negativní postoje klientů charitních služeb o celých 18,1% vyšší. Jedinou výjimku představuje otázka ohledně zprostředkování duchovní služby, kde klienti Charit

uváděli o 13,7% více kladných stanovisek, než respondenti s duševním onemocněním. To nesporně může poukazovat na zakořeněnost zainteresovaných klientů v tradičním pojetí křesťanských hodnot.

ZÁVĚR

Na začátku práce byla otevřena témata, z nichž pro sociální pracovníky pramení určitá povinnost zabývat se diskurzem spirituality při práci s klientem. Tyto závazky je možné nacházet v etických dokumentech, ale také v různých zahraničních studiích, z nichž vyplývají pozitivní postoje klientů vůči diskurzu. K úspěšnému naplňování konceptu spirituality v praxi je však potřeba jistých kompetencí zaměstnanců v pomáhajících profesích. Alternativou zdroje informací, v němž pracovník může nacházet spirituálně orientovaná témata, je časopis Sociální práce/Sociálna práca.

Na trhu poskytovatelů služeb mají své nezastupitelné místo charitní organizace, jež se snaží o naplňování křesťanských hodnot. Klientovi se tak otevírají obzory, v nichž může spatřovat spirituálně citlivou práci, třebaže konkrétní postupy k implementaci spirituality nemusí být vždy uvedeny v interních dokumentech instituce. Přesto klient může při své volbě instituce přihlídnout alespoň k jejím obecným východiskům.

Za použití dvou zdrojů byl zkonstruován dotazník, pomocí kterého se zjišťovala míra otevřenosti klientů k zapojování vlastní spirituality do služeb Charit mikroregionu jižní Valašsko. Ukázalo se, že klienti v tomto směru vykazují určitou náklonnost, nicméně je patrné, že mezi klienty taktéž převládá opatrnost vůči sdílení své spirituality s pracovníky Charit. Pozoruhodným výsledkem se také jeví míra spirituality klientů, jež poukazuje na poměrně významnou vztahovost k vyšší autoritě.

Zjištění, jež vyplývají z šetření, mohou pracovníky ujistit v tom, že význam spirituálních komponent v praxi z pohledu jejich klientů není zanedbatelný a potenciální zájem o zapojení spirituality klientů do služeb Charity existuje. Výsledky by mohly pomoci podpořit charitní zaměstnance v angažovanosti při zavádění nových metodik a individuálních plánů, při níž by se tvořily jedinečné postupy, které by demonstrovaly, jak pracovat se spiritualitou klienta. V nich by pak mohli nacházet východiska jak zaměstnanci, tak klienti. Spiritualita by v rámci instituce nepředstavovala neuchopitelný pojem, ale byla by mu dána konkrétní podoba, jež by byla uplatňována při práci s klientem. Diskurz spirituality by pak mohl účelně pomáhat tam, kde je taková potřeba vyjadřována.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

AMBROS, Pavel. 2013. *Základní služby církve v české sekulární společnosti: křesťanství/martyria, leitourgia, diakonia*, Olomouc: Refugium Velehrad-Roma. ISBN 978-80-7412-141-8.

BARBER, C. R., BUSH, A. L., CAMP, M. E., CULLY, J. A., JAMESON, J. P., LOMAX, J. W., PHILLIPS, L. L., STANLEY, M. A. a D., ZENO. 2011. Older adults' preferences for religion/spirituality in treatment for anxiety and depression. *Aging & Mental Health*, č. 3, str. 334-343. ISSN 1360-7863.

BENEDIKT, XIV. 2006. *Deus caritas est*. Praha: Paulínky. ISBN 80-86949-03-6.

CANDA, Edward R. a Leola Dyrud FURMAN. 2010. *Spiritual diversity in social work practice: the heart of helping*. New York: Oxford University Press. ISBN 978-0-19-537279-3.

CHARITA, Česká republika. O Charitě. *Charita.cz* [online]. ©2019 [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: <https://www.charita.cz/o-charite/>

CHARITA, Slavičín. 2017. *Výroční zpráva 2017*. [online]. [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <https://www.slavicin.charita.cz/res/archive/001/000300.pdf?seek=1536322080>

CHARITA, Slavičín. O Charitě. *Slavicin.charita.cz* [online]. ©2019 [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <https://www.slavicin.charita.cz/o-charite/>

CHARITA, Valašské Klobouky. O nás. *Valklobouky.charita.cz* [online]. ©2019 [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <https://www.valklobouky.charita.cz/o-nas/>

CHARITA, Valašské Klobouky. 2015a. *Popis realizace poskytování sociálních služeb*. [online]. [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <https://www.valklobouky.charita.cz/res/archive/000131.pdf?seek=1456144857>

CHARITA, Valašské Klobouky. 2015b. *Výroční zpráva 2015*. [online]. [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <https://www.valklobouky.charita.cz/res/archive/003/000435.pdf?seek=1502347113>

COLEMAN, E. M., MALONY, H. N., ROGERS, S. A. a L. TEPPER. 2001. The Prevalence of Religious Coping Among Persons With Persistent Mental Illness. *Psychiatric Services*, č. 5, s. 660-665. ISSN 1075-2730.

Česká biskupská konference. 2009. *Kodex Charity Česká republika*. [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z:
<https://www.valklobouky.charita.cz/res/archive/000154.pdf?seek=1456306098>.

Český statistický úřad. 2014. *Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu*. [online]. Praha: Český statistický úřad. [cit. 2019-03-10]. Dostupné z:
<https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/17022014.pdf/c533e33c-79c4-4a1b-8494-e45e41c5da18?version=1.0>

DOLEŽEL, Jakub. 2017. Spirituální citlivost charitních služeb: Proč a jak pracovat se spirituální dimenzí životní situace klientů. *Caritas et veritas*. [online]. 7(1) [cit. 2019-01-10]. ISSN 1805-0948. Dostupné z:
<http://www.caritasetveritas.cz/index.php?action=openfile&pkey=225>

ELLISON, C. W. 1983. Spiritual Well-Being: Conceptualization and Measurement. *Journal of Psychology & Theology*, č. 4, s. 330-340. ISSN 0091-6471.

International Federation of Social Workers. What is Social Work. *Ifsw.org* [online]. © 2019 [cit. 2019-02-27]. Dostupné z: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>

JUREČKOVÁ, Petra. 2003. Aktivizace seniorů. *Sociální práce/Sociální práce*, č. 2, s. 140-152. ISSN 1213-6204.

KAŇÁK, Jan. 2016. Nedefinovaná profesionalita: Vztah diskursů spirituality a profesionality v sociální práci v soudobé odborné literatuře. *Sociální práce/Sociální práce*, č. 5, s. 72-91. ISSN 1213-6204.

KAŇÁK, Jan. 2015. Postavení diskurzu spirituality v sociální práci. *Sociální práce/Sociální práce*, č. 4, s. 30-46. ISSN 1213-6204.

KŘÍŽOVÁ, Eva. 2016. Specific Techniques of Exploring Spirituality as a Part of Holistic Social Work. *Sociální práce/Sociální práce*, č. 4, s. 50-56. ISSN 1213-6204.

MALINAKOVA, K., KOPČÁKOVÁ, J., KOLARČIK, P., MADARASOVA GECKOVA, A., ŠOLCOVÁ, I., HUSEK, V., KRÁČMAROVÁ, L., DUBOVSKÁ, E., KALMAN, M., PUZOVA, Z., DIJK, J. P. & TAVEL, P. 2017. The Spiritual Well-Being Scale: Psychometric Evaluation of the Shortened Version in Czech Adolescents. *Journal of religion and health*. [online] 56(2) [cit. 2019-02-04]. ISSN 1573-6571. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/309492772_The_Spiritual_Well-Being_Scale_Psychometric_Evaluation_of_the_Shortened_Version_in_Czech_Adolescents

National Association of Social Workers. 2017. *Code of Ethics of the National Association of Social Workers*. [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <https://socialwork.utexas.edu/dl/files/academic-programs/other/nasw-code-of-ethics.pdf>

OXHANDLER, Holly K. a Kenneth I., PERGAMENT. 2014. Social Work Practitioners' Integration of Clients' Religion and Spirituality in Practice: a Literature Review. *Social Work*, č. 3, s. 271–279. ISSN 0037-8046.

OXHANDLER, H. K., J. W. ELLOR a M. S. STANFORD. 2018. Client Attitudes toward Integrating Religion and Spirituality in Mental Health Treatment: Scale Development and Client Responses. *Social Work*, č. 4, s. 337–346. ISSN 0037-8046.

PROCHÁZKOVÁ, Eva. 2009. Rozvoj potenciálu klientů se schizofrenií prostřednictvím sociální práce. *Sociální práce/Sociální práce*, č. 4, s. 111-116. ISSN 1213-6204.

PUNCH, K., 2008. *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-381-9.

ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ. 2016. *Spirituální výchova v rodině: co radí psychologové?* Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1098-6.

SHELDRAKE, Philip. 2003. *Spiritualita a historie: úvod do studia dějin a interpretace křesťanského duchovního života*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 8073250179.

SMÉKAL, Vladimír. 2004. Možnosti poskytování psychosociální a duchovní opory seniorům v rodině a v zařízeních sociální péče. *Sociální práce/Sociální práce*, č. 2, s. 50-62. ISSN 1213-6204.

Sociální práce/sociální práca. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2008, č. 4. ISSN 1213-6204.

Společnost sociálních pracovníků. 2006. *Etický kodex sociálních pracovníků České republiky* [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z:

http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/eticky_kodex_sspcr.pdf

SUCHOMELOVÁ, Věra. 2016a. *Senioři a spiritualita: duchovní potřeby v každodenním životě*. Praha: Návrat domů. ISBN 978-80-7255-361-7.

SUCHOMELOVÁ, Věra. 2016b. Spirituální potřeby seniorů v sociální péči. *Sociální práce/Sociální práca*, č. 5, s. 92-108. ISSN 1213-6204.

SVATOŠOVÁ, M., 2012. *Víme si rady s duchovními potřebami nemocných?* Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4107-9.

The International Association of Schools of Social Work & International Federation of Social Workers. 2018. *Global Social Work Statement of Ethical Principles* [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <https://www.ifsw.org/wp-content/uploads/2018/07/Global-Social-Work-Statement-of-Ethical-Principles-IASSW-27-April-2018-1.pdf>

Valašské Klobucko. O nás. *Jizni-valassko.webnode.cz* [online]. ©2015 [cit. 2019-03-23]. Dostupné z: <https://jizni-valassko.webnode.cz/o-nas/>

VOJTÍŠEK, Zdeněk, Pavel DUŠEK a Jiří MOTL. 2012. *Spiritualita v pomáhajících profesích*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0088-8.

Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (o církvích a náboženských společnostech). In: Sbíрка zákonů České republiky. 27. 11. 2001. Částka 2. Dostupný také z: <http://zakony-online.cz/?s96&q96=all>

Zákon č. 108/2006 Sb., zákon o sociálních službách. In: Sbíрка zákonů České republiky. 1. 1. 2007. Částka 37. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108#cast3>

Zákon č. 505/2006 Sb., vyhláška, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, příloha č. 2: Obsah standardů kvality sociální služeb. In: Sbíрка zákonů České republiky. 1. 1. 2007. Částka 164. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-505>

PŘÍLOHY

Milí klienti Charity,

jmenuji se Eliška Lysáková a jsem studentka Cyrilometodějské teologické fakulty v Olomouci. Vzhledem k tomu, že se mé studium chýlí ke konci, máte ve svých rukou velmi významnou část mé závěrečné bakalářské práce. Jedná se o dotazník, ze kterého bych chtěla zjistit míru Vašeho náboženského či duchovního založení a otevřenost je sdílet v prostředí, které kolem Vás vytváří pracovníci Charit při vykonávání služeb pečovatelské péče v jižním Valašsku. Byla bych ráda, kdybyste upřímně odpověděli na všechny otázky. Prosím, vždy označte jen jednu odpověď podtrhnutím nebo zakroužkováním. Vaše anonymita je samozřejmě zachována a jako odměnu Vám mohu přislíbit dobrý pocit z dobrého skutku či výsledky z průzkumu, které budou k dispozici v mé práci nebo Vám je na vyžádání předám. Děkuji za ochotu a přeji vše dobré.

1. **Dobrá pracovník Charity je vnímavý k mým náboženským/duchovním přesvědčením.**

- Rozhodně souhlasím
- Souhlasím
- Nevím
- Nesouhlasím
- Rozhodně nesouhlasím

2. **Chtěl bych mluvit o svém náboženském/duchovním přesvědčení s pracovníkem Charity.**

- Rozhodně souhlasím
- Souhlasím
- Nevím
- Nesouhlasím
- Rozhodně nesouhlasím

3. **Pracovník Charity by se mě měl ptát na mé náboženské/duchovní přesvědčení dříve, než o tomto tématu začnu mluvit sám.**

- Rozhodně souhlasím
- Souhlasím
- Nevím
- Nesouhlasím
- Rozhodně nesouhlasím

4. **Je pro mě důležité, aby se mnou pracovník Charity uměl mluvit o mém náboženství/duchovnu.**

- Rozhodně souhlasím
- Souhlasím
- Nevím
- Nesouhlasím
- Rozhodně nesouhlasím

5. **Pracovník Charity, který se snaží porozumět mému náboženskému/duchovnímu přesvědčení, prokazuje více zájmu o mou osobu, než pracovník, který se nezajímá o mé náboženské/duchovní přesvědčení.**
- Rozhodně souhlasím
 - Souhlasím
 - Nevím
 - Nesouhlasím
 - Rozhodně nesouhlasím
6. **Přál bych si, aby mi pracovník Charity zprostředkoval duchovní službu, pokud si myslí, že by to pro mě bylo užitečné.**
- Rozhodně souhlasím
 - Souhlasím
 - Nevím
 - Nesouhlasím
 - Rozhodně nesouhlasím
7. **Mám svou oblíbenou duchovní aktivitu, která mi dává smysl (např. modlitba, meditace, zpěv, bohoslužba, hudba, umění, četba atd.)**
- Ano
 - Nevím
 - Ne
8. **Ocenil/a bych, kdyby se pracovník Charity na mé duchovně oblíbené aktivitě se mnou podílel/a.**
- Rozhodně souhlasím
 - Souhlasím
 - Nevím
 - Nesouhlasím
 - Rozhodně nesouhlasím
9. **Věřím, že mě Bůh miluje a záleží mu na mně.**
- Rozhodně souhlasím
 - Souhlasím
 - Spíše souhlasím
 - Spíše nesouhlasím
 - Nesouhlasím
 - Rozhodně nesouhlasím
10. **Ohledně své budoucnosti mám dobrý pocit.**
- Rozhodně souhlasím
 - Souhlasím
 - Spíše souhlasím
 - Spíše nesouhlasím
 - Nesouhlasím
 - Rozhodně nesouhlasím

11. Mám osobní smysluplný vztah s Bohem.

- Rozhodně souhlasím
- Souhlasím
- Spíše souhlasím
- Spíše nesouhlasím
- Nesouhlasím
- Rozhodně nesouhlasím

12. Cítím se opravdu naplněn/á a spokojen/á se svým životem.

- Rozhodně souhlasím
- Souhlasím
- Spíše souhlasím
- Spíše nesouhlasím
- Nesouhlasím
- Rozhodně nesouhlasím

13. Můj vztah s Bohem přispívá k mému pocitu životní spokojenosti.

- Rozhodně souhlasím
- Souhlasím
- Spíše souhlasím
- Spíše nesouhlasím
- Nesouhlasím
- Rozhodně nesouhlasím

14. Věřím, že existuje nějaký skutečný cíl mého života.

- Rozhodně souhlasím
- Souhlasím
- Spíše souhlasím
- Spíše nesouhlasím
- Nesouhlasím
- Rozhodně nesouhlasím

15. Věřím, že se Bůh zajímá o moje problémy.

- Rozhodně souhlasím
- Souhlasím
- Spíše souhlasím
- Spíše nesouhlasím
- Nesouhlasím
- Rozhodně nesouhlasím

16. Jsem

- Žena
- Muž

17. Můj věk je mezi

- 11-15
- 16-18
- 19-26
- 27-64
- 65-80
- 80 a více